MARINEBLAD

NUMMER 3 | MEI 2021 | JAARGANG 131

KVMO

De bijzondere positie van de militair

100 dagen Biden

Informatiegestuurd optreden

Brinkel over de terugtrekking uit Afghanistan

Inhoud

COLUMNS

3 **VOORZITTER KVMO**

8 **JONATHAN HOLSLAG**

15 **SERGEI BOEKE**

23 **THEO BRINKEL**

28 **BEREND VAN DE KRAATS**

ACTUEEL / KENNIS

4 **100 DAGEN BIDEN**
Alexander Bon

10 **LACUNES ROND DIENSTVOORSCHRIFTEN**
Gert Souer

16 **INFORMATIEGESTUURD OPTREDEN**
Coen Hopperus Buma en Sebastiaan Rietjens

24 **DE MULBERRY-HAVENS BIJ NORMANDIË**
NIMH

MENSEN / ACTIVITEITEN

9 **IN MEMORIAM JAN HOFFMANN, ERELID KVMO**

29 **JONG**
Kenneth Lelieveld

31 **KVMO ZAKEN**
ALV KVMO
In Memoriam

32 **SYMPOSIUM IDL**

VASTE RUBRIEKEN

21 **CARTOON**

22 **BOEKEN**

www.kvmo.nl

Marineblad is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

ISSN: 0025-3340

Hoofdredactie:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KLTZ (LD) mr.dr. M.D. Fink, LTZ1 (TD) F.G. Marx MSc., LTZ1 (TD) dr. ir. W.L. van Norden, dr. A.J. van der Peet, LTZ1 dr. R.M. de Ruiter, KOLMARNS R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke, prof. dr. T.B.F.M. Brinkel, mw. drs. A. Hoets, dr. J. Holslag, LTZ1 B. van de Kraats, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: **www.kvmo.nl** onder 'FAQ'.
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op **www.kvmo.nl** onder 'Marineblad'.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of **info@kvmo.nl**

foto cover: De bijzondere positie van de militair brengt onder meer de verplichting met zich mee dat hij/zij te allen tijde inzetbaar is en blijft. Op de foto een militair daalt af uit een helikopter tijdens de operatie Sea Guardian, 2018. Op de achtergrond Zr.Ms. Karel Doorman (MCD/Jan Dijkstra)

De KVMO maakt deel uit van de GOV|MHB PROFESSIONALS BIJ DEFENSIE

Column

Een van de zaken die het militair zijn van andere beroepen, roepingen of werkzaamheden onderscheidt, is de Bijzondere Positie van de Militair (BPM). Maar wat die bijzondere positie nou precies is of wat het allemaal inhoudt (is het alleen een rechtspositie of is er meer) is niet altijd even duidelijk. Waarschijnlijk zijn er terechte op- en aanmerkingen te maken over wat ik er hier over ga schrijven. Duidelijk is dat de BPM extra plichten en minder rechten met zich meebrengt. Het recht om te mogen staken hebben militairen niet. Evenmin hebben zij het recht om gegeven opdrachten te weigeren, ook als die opdracht grote (persoonlijke) risico's met zich meebrengt. Andere overheidsdiensten, zoals de politie, hebben die rechten wel. Laat overigens onverlet dat de militair een onrechtmatig gegeven bevel wel mag weigeren, of in ieder geval niet strafbaar is als hij het onrechtmatig gegeven bevel opvolgt.

Naast de beperking van de rechten zijn er aanvullende verplichtingen. Dat zijn onder meer de verplichting om inzetbaar te zijn en te blijven, functieroulatie en de verplichting om gebruik te maken van de militaire gezondheidszorg. De BPM strekt zich ook nog eens verder uit dan de individuele militair. De militair is als leidinggevende medeverantwoordelijk voor de veiligheid van de mensen aan wie hij leidinggeeft. Dat geldt ook voor de militair als onderdeel van een eenheid. Ook dan is hij medeverantwoordelijk voor de veiligheid van de collega's met wie hij optreedt.

De reden dat ik schrijf over de BPM is dat deze weer in de aandacht staat. Bij het kijken naar functiewaarderingen, bij de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen en bij het ontwikkelen van het nieuwe O-, HR- en beloningsmodel neemt de BPM een prominente rol in. Ook door de inwerkingtreding van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren op 1 januari 2020. In deze wet is de rechtspositie van veel ambtenaren zo veel mogelijk gelijkgeschakeld met de rechtspositie van andere werknemers. In de wet hebben onder meer militairen hun aparte positie behouden, maar de discussie erover is (weer) op gang gekomen. Niet in de laatste plaats omdat er in Den Haag, ook op het ministerie van Defensie, ambtenaren zijn die de uitzonderingspositie, de BPM (gechargeerd) 'maar onzin' vinden. In hun ogen is een (extra) vergoeding voor de beperking van rechten en de uitbreiding van plichten dan ook niet nodig. U zult begrijpen dat deze ambtenaren zelf niet onder de BPM vallen. Aan ons de taak de ontwikkelingen goed in de gaten te houden en ervoor te zorgen dat men niet met de BPM aan de haal gaat. In een komend nummer van het Marineblad zullen we aandacht besteden aan het proefschrift van een oud-collega over de bijzondere rechtspositie van de militair.

Maar ook in deze editie kunt u de BPM terugvinden en wel in het artikel 'Oplossen lacunes rond dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin hard nodig' van mr. Gert Souer. Militairen zijn ook gehouden dienstvoorschriften op te volgen. Ook het artikel over *intelligence* in het maritieme domein en meer specifiek tijdens antipiraterij-operaties rond de Hoorn van Afrika raakt aan de BPM. De auteurs LTZ2 Coen Hopperus Buma (SD) en prof. dr. Sebastiaan Rietjens onderstrepen het belang van informatiegestuurd optreden (IGO) en het onderzoek daarnaar voor operaties van de KM. En *last but not least* een artikel van een jonge collega over de bijzondere omstandigheden waaronder hij zijn werk in Noord-Noorwegen moest/mocht doen. Want daar gaat het uiteindelijk om, militairen moeten hun werk kunnen doen en daarvoor is de BPM een voorwaarde. Ik wens u veel leesplezier.

@Voorzitter_KVMO

drs. Alexander Bon

Een EA-18G Growler stijgt op van het vlaggenschip USS Ronald Reagan, onderdeel van de maritieme operatie van de VS in de Indo-Stille Oceaanregio (US Navy/J. Tarleton)

Bidens keuze: China aanpakken en samenwerken met bondgenoten

Het vertrek van Donald Trump uit het Witte Huis heeft geleid tot een golf van opluchting in grote delen van de wereld, zeker in Europa. Het is echter de vraag of de Verenigde Staten onder president Joe Biden kunnen terugkeren naar een internationale politiek van *business as usual*. Dat toneel is namelijk in de vier jaar van Trump sterk veranderd, waarbij met name de snelle technologische veranderingen en de politieke en militaire activiteiten van China in het oog springen. De eerste beleidsdaden van Biden geven aan dat hij kiest voor een harde lijn tegen China en hernieuwde samenwerking met bondgenoten.

Biden moet daarbij met kracht de aanpak van zijn voorganger weg zien te poetsen. Trump was een omstreden president en zijn verkiezing deed velen twijfelen over de kwaliteit van de Amerikaanse democratie. Dat de VS sterk verdeeld zijn, bleek bovendien treffend tijdens de rellen bij het Capitool begin dit jaar. Voorts waren Trumps uitgangspunt van *America First* en zijn anti-vrijhandelspolitiek een bron van zorg bij veel bondgenoten. Er zijn dan ook diverse eigen (Europese) initiatieven ontstaan. Laatste probleem en tevens de grote kwestie voor de hele wereld: de opkomst van China en het zwakke antwoord van Trump – die op alle fronten ruzie maakte met Beijing – waardoor de vraag rijst of de westerse geglobaliseerde wereld en de bijbehorende instituties nog wel een toekomst hebben. De toekomst voorspellen blijft natuurlijk onmogelijk.

Maar een blik in de *Interim National Security Strategic Guidance*[1] en een rondje langs Amerikaanse denktanks en (maritiem-)strategische denkers over de opties van Joe Biden en vice-president Kamala Harris kunnen veel inzichten opleveren over welke kant het de komende jaren uit kan gaan. Dat is niet alleen belangrijk voor de VS en Azië, maar ook voor Europa. Drie onderwerpen springen in het oog: Biden lijkt de harde weg van Trump tegen China (deels) voort te zetten, maar dan met bondgenoten. En daarbij speelt de U.S. Navy een bijzondere rol.

Hard tegen China

Joe Biden heeft zich meermaals uitgesproken tegen de dictatoriale maatregelen van Beijing tegen de Oeigoeren en de pro-democratische activisten in Hongkong. In zijn eerste onderhoud als president met zijn Chinese ambtsgenoot Xi Jinping begin februari heeft hij die kwesties meteen aan de orde gesteld, samen met het dreigende optreden tegen Taiwan. Tegelijkertijd heeft hij aandacht gevraagd voor de wereldwijde aanpak van ziektebestrijding en gepleit voor het belang van een open Indo-Pacific Oceaan. De rest van Bidens China-beleid moet de komende maanden verder invulling krijgen, maar van ruzie op alle beleidsterreinen – van handel, via militaire competitie naar mensenrechten – lijkt geen sprake. Wel kiest Biden in zijn *Interim Guidance* voor een duidelijke 'afschrikking van Chinese agressie' en het 'tegengaan van bedreigingen van onze collectieve veiligheid en democratische levenswijze'.[2] Er is meer aan de hand in Azië. De relaties met de VS-bondgenoten hebben dringend onderhoud nodig bijvoorbeeld. In maart getuigde admiraal Philip Davidson, commander US Indo-Pacific Command (USINDOPACOM), voor de Amerikaanse senaat dat de VS hun militair-maritieme overmacht in de Pacific dreigen te verliezen, omdat China met de nieuwbouw van schepen en bijbehorende *blue water*-capaciteiten niet stil heeft gezeten. Davidson verklaarde zelfs dat China spoedig drie vliegdekschepen zal hebben en binnen zes jaar Taiwan kan veroveren en samenvoegen met de Chinese Volksrepubliek, een lang gekoesterde wens van Beijing.[3] Een tweede schot voor de boeg ontving Biden in de vorm van een roman met de titel *2034*, het jaar waarin volgens de auteurs tussen de VS en China een oorlog uitbreekt die door misrekeningen aan beide kanten uitmondt in een heuse wereldoorlog. Deze auteurs zijn niet van de straat, het zijn admiral James Stavridis, oud-opperbevelhebber van de NAVO (2009-2013), en de gedecoreerde officier US Marines en Special Operations Team Leader Elliot Ackerman.

Naast voorzichtige eerdere contacten tussen de nieuwe regeringsploeg in Washington D.C. en de Chinese leiders, kwamen de minister van Buitenlandse Zaken Anthony Blinken en nationaal veiligheidsadviseur Jake Sullivan 18 maart in Alaska bijeen met de Chinese minister van Buitenlandse Zaken Wang Yi en andere diplomaten. Aan het begin van de sessie verklaarde Blinken tegenover journalisten 'zeer bezorgd' te zijn over een aantal Chinese acties. De Chinezen stelden direct dat de VS zich niet met

President Joe Biden en vice-president Kamala Harris (Witte Huis)

de binnenlandse aangelegenheden van China moeten bemoeien. Na afloop van de eerste overlegronde spraken Amerikaanse diplomaten van een succesvolle bijeenkomst.[4]

Bondgenoten zijn weer gevraagd

Biden had al bij zijn kandidatuur voor het presidentschap gezegd in te zullen zetten op samenwerking met bondgenoten en respect voor internationale organisaties en akkoorden. Daarom zijn de VS bijvoorbeeld teruggekeerd naar het klimaatakkoord van Parijs en werd in een oogwenk het New Strategic Arms Reduction Treaty (START) met Rusland, dat dit voorjaar zou aflopen, tot 2026 verlengd. Maar het eerste grote buitenlands politieke initiatief van het Witte Huis – de zogeheten *Quad-meeting* van 12 maart – heeft wel degelijk een anti-Chinees doel, ook al viel de naam van de opkomende natie niet in het *Joint Statement* na afloop. De *Quad* is een samenwerkingsverband tussen de VS, Australië, India en Japan dat stamt uit 2004 toen een aardbeving en tsunami grote delen van de Indische Oceaanregio trof. Het kwakkelde vanaf 2007, omdat Canberra niet meer wilde, maar werd weer tot leven gewekt in 2017 en in 2019 opgewaardeerd tot een overleg op ministersniveau. Tijdens de virtuele meeting in maart liet Biden in lijn met de *Interim Guidance* alvast zien waar hij heen wil: een krachtige aanpak van China en zijn pogingen om de structuur van internationale afspraken te ondermijnen. Maar ook economische en medische hulp voor Aziatische landen, meteen concreet gemaakt met de belofte van *the Quad* om voor het einde van 2022 een miljard coronavaccins te leveren aan de regio. De VS en Japan betalen voor de medicijnen, India levert de productiecapaciteit en Australië helpt bij de distributie. Het *Joint Statement* bevat ook een duidelijke passage waarin China gewaarschuwd wordt: De *Quad* gaat 'samenwerken, onder andere in maritieme veiligheid, om het hoofd te bieden aan de uitdagingen van de op regels gebaseerde orde in de Oost- en Zuid-Chinese Zee'.[5]
Volgens analisten is het plan een duidelijk bewijs dat de *Quad* meer is dan alleen een overlegorgaan. Het is een '*proof of concept*', zei Tanvi Madan van de liberale denktank Brookings Institution in Washington D.C. De prominente meeting van de vier landen zo snel na het aantreden van de nieuwe president geeft aan dat deze organisatie een belangrijke rol kan gaan spelen in de Amerikaanse Azië-strategie. 'Duidelijk is dat we het hier hebben over iets dat door beide partijen (Democraten en Republikeinen) gesteund wordt. Het concept van de *Quad* en het concept van de Indo-Pacific als een groep heeft de steun van beide partijen', aldus Sameer Lalwani van het eveneens in de Amerikaanse hoofdstad gevestigde Stimson Center.[6]

Het *Joint Statement* bevat naast klare taal richting Beijing ook veel handreikingen, die naar verluidt op instigatie van Japan en India zijn gedaan. De koers is dus niet automatisch gericht op botsing en conflict. De Amerikaanse China-kenner Minxin Pei van het liberale Claremont

Het USS Coronado tijdens de oefening Rim of the Pacific waaraan 26 landen deelnamen in 2016 (US Navy/B. Hadley)

McKenna College in Californië voorspelde daarom al eerder dat er tussen China en de VS geen echte Koude Oorlog zal ontstaan, maar eerder een '*Cold War Lite*'. In vergelijking met de Koude Oorlog tussen de VS en de Sovjet-Unie, toen er naast een ideologisch conflict, militaire competitie, een wapenwedloop en proxy-oorlogen woedden en er economisch bijna geen banden waren tussen de twee staten, ziet de verhouding tussen Beijing en Washington D.C. er heel anders uit. De twee kemphanen zullen waarschijnlijk niet hetzelfde pad bewandelen, ook omdat beiden weten dat kernwapens in de huidige geopolitieke strijd niet dezelfde waarde hebben als vroeger en ze bovendien economisch van elkaar afhankelijk zijn.[7]

'De voorspelling is dat er een Cold War Lite zal ontstaan tussen China en de VS'

Waar blijft Europa in dit verhaal? Van de *Quad*-leden heeft alleen India interesse om de marines van Europese landen uit te nodigen voor gemeenschappelijke oefeningen in de Indo-Pacific. Voor Europa is het Amerikaanse engagement in Azië positief in de zin dat de VS opnieuw inzetten op allianties. Maar het geeft ook aan dat de aandacht van *Uncle Sam* ergens anders ligt en niet bij ons.

U.S. Navy

In zijn getuigenis voor de Senaat verklaarde admiraal Davidson dat de nationale defensiestrategie van 2018 duidelijk spreekt van de terugkeer van de '*Great Power Competition*' met China. Davidson stelde dat het in dat licht nodig is dat de U.S. Navy en andere krijgsmachtsdelen kunnen beschikken over voldoende parate, moderne eenheden om de competitie met China aan te kunnen. Hij wees daarbij ook op het economische wereldplan *Belt and Road Initiative* van China. Beijing zet in het kader van dat plan duidelijke militaire stappen. 'China claimt dat deze initiatieven niet voor militaire doelen gebruikt zullen worden, maar hun daden sluiten niet aan bij hun woorden.'[8]

Afschrikking staat in de militaire plannen voorop, maar USINDOPACOM heeft volgens Davidson vanwege de Chinese vooruitgang in militaire technologie een aantal zaken met name nodig: '5e generatie-vliegtuigen; munitie om China's *Anti Access/Area Denial* (A2/AD)-systemen te breken; mogelijkheden voor dominante onderzeese oorlogsvoering en houdbare logistieke en missie-partnernetwerken'. Bovendien, zo stelde de admiraal, moet USINDOPACOM kunnen terugvallen op 'een robuust netwerk van bondgenoten en partners en de toestemming om vanaf bases van bondgenoten acties te kunnen uitvoeren'.[9] Zijn uitspraken sluiten naadloos aan op de in november 2020 ingevoerde *Tri-Service Maritime Strategy* (*Advantage at Sea*), die bondgenoten oproept om; bereid te zijn om capaciteiten in te zetten in operaties in het gehele gebied waarin wij in competitie staan met China.[10] De bondgenoot met een marine die hier het beste bij past is Japan. Maar dat land is recent en onder invloed van Chinese militaire ontwikkelingen een nieuwe koers gaan varen met een nieuwbouwprogramma dat de samenwerking minder makkelijk zou kunnen maken.[11]

Zo zal Japan in maart 2022 de Mogami-klasse *multi-role frigates* in dienst nemen. Van deze *stealth escort frigates*, die geleide raketten en mijnenbestrijdingsdrones aan boord hebben, worden er 22 gebouwd. Eerder bouwde Japan al twee Izumo-klasse helikoptercarriers, zette een maritieme landingsbrigade van 3.000 man op en breidde de onderzeebootvloot uit.

Het was Trump die met zijn harde eisen voor hogere defensie-uitgaven Japan en Zuid-Korea in ruil voor blijvende Amerikaanse steun deze ontwikkelingen een boost gaf. Voor Biden is er dus veel te repareren om die staten en andere in de *Quad* te overtuigen om met de VS mee te blijven doen.

Conclusie

De voorzichtige contouren van het Azië-beleid van Biden worden zichtbaar aan de hand van de nieuwe nadruk op samenwerken en de *rules-based order* en een blijvende harde aanpak van China waar het zich tegen die orde keert. Voor de U.S. Navy ligt er dus een zware en uitdagende opgave in de Indo-Pacific. Mogelijk is daar ook een taak voor Europa weggelegd, maar dat is nu nog zeer vaag en het is onduidelijk of Europa dat wil of economische banden met China belangrijker vindt. Om de Amerikaanse doelen te bereiken is tevens een krachtig herstel van de Amerikaanse economie en technologiesector nodig. Want China staat niet stil in de VS-waarneming.

Drs. Alexander Bon is universitair docent Internationale Veiligheidsstudies aan het KIM.

Noten

1 Joseph R. Biden Jr., *Interim National Security Strategic Guidance* (The White House, March 2021).
2 Biden, *Interim National Security Strategic Guidance.*
3 Admiral Philip S. Davidson, Testimony to U.S. Senate Armed Services Committee on Indo-Pacific Command, (March 9, 2021).
4 James Griffiths, 'Alaska dispute between US and Chinese officials an inauspicious start to a new era of relations', *CNN* (March 19, 2021).
5 Quad Leaders' Joint Statement: 'The Spirit of the Quad', *The White House* (March 12, 2021).
6 Michelle Ye Hee Lee and Joanna Slater, ;Meeting of leaders signals the 'The Quad' grouping will become central part of the U.S strategy in Asia;, *The Washington Post* (March 13, 2021).
7 Minxin Pei and Brad Carson, 'Minxin Pei predicts a Cold War lite between the U.S. and China', *War on the Rocks* (May 14, 2019).
8 Davidson, Testimony to the US Senate.
9 Davidson.
10 Ibidem.
11 Jim Hartman, 'The United States and Japan Still Benefit From Complementary Maritime Capabilities', *War on the Rocks* (March 8, 2021).

Column

Als uiting van zelfvertrouwen kon het tellen; de foto van de bevelhebber van een Amerikaanse torpedobootjager, een Chinees vliegdekschip gadeslaand, achteroverleunend in een stoel, de benen rustend op tafel. Zoiets van: 'Is deze gammele Sovjet-schuit werkelijk alles dat jullie voor ons in petto hebben?' Maar dit zelfvertrouwen is schijn. Hoewel de Verenigde Staten er tal van militaire voordelen op na houden, hebben zij er één moeten opgeven: het vermogen om twee rivalen tezelfdertijd de baas te kunnen.

Two major theater wars, oftewel 2MTW. Dat concept werd geformaliseerd aan het begin van de Koude Oorlog. Het idee was dat in een oorlog de Sovjet-Unie wellicht niet alleen zou bewegen en niet enkel op één front. Na de Koude Oorlog verwaterde die aspiratie. De defensiestrategie van 2018 borg het concept op en ruilde het in voor de capaciteit om één *major theater war* naast enkele kleine brandhaarden te bemeesteren.

Nu oogt het onwaarschijnlijk dat het ooit komt tot een situatie waarbij de Amerikanen de gelijktijdige strijd met twee rivalen moet aanbinden. Zo'n strategie is ook juist bedoeld om zo'n situatie te vermijden. Het doel is immers om met zoveel slagkracht rivalen af te schrikken, hen te dwingen tot terughoudendheid en te voorkomen dat roekeloos gedrag escaleert in échte grote conflicten. Militaire macht blijft een verzekering: je investeert vooral in de hoop dat je er geen beroep op hoeft te doen.

Rusland en China hebben de voorbije maanden herhaaldelijk getoond dat zij er beide naar streven om Amerika de pas af te snijden: Rusland in het westen van Eurazië; China voornamelijk in het oosten van die landmassa. Dit zou met andere woorden hét moment zijn geweest waarop 2MTW van pas was gekomen. Maar 2MTW bestaat niet meer.

'Militaire macht blijft een verzekering: je investeert vooral in de hoop dat je er geen beroep op moet doen'

De voorbije dertig jaar, sinds de invasie van Irak in 1990, operatie *Desert Storm* genoemd, kregen we de indruk dat de Amerikanen overal op een onstuitbare wijze konden interveniëren. Maar dat was deels het gevolg van de beperkte macht van hun rivalen. Vandaag hebben de Verenigde Staten te maken met meerdere tegenstanders, onder wie een grootmacht, China, een forse regionale macht, Rusland, en enkele kleinere spelers onder wie Iran en Noord-Korea. De uitdagingen zijn groter dan aan het einde van de Koude Oorlog, maar de beschikbare militaire middelen zijn beperkter.
Voorlopig is er nog geen coördinatie tussen de rivalen, ook niet, bijvoorbeeld, tussen Peking en Moskou. Wel beseffen Rusland en China dat zij het de Amerikanen moeilijk kunnen maken als zij tezelfdertijd druk zetten. En dat gebeurt. Terwijl China nooit geziene oefeningen rond Taiwan houdt en het ene na het andere nieuwe wapensysteem test, hebben de Russen ruim 20.000 soldaten en honderden tanks aan de grens met Oekraïne gelegerd voor een oefening. Ter vergelijking: De hele NAVO schraapt dit jaar met moeite 14.000 soldaten bij elkaar voor *Spring Storm*, een oefening rondom de Baltische Zee.

Rusland lijkt met de Krim voorlopig verzadigd. Het aast niet meteen op een nieuwe campagne, al zal het niet talmen om tussen beide te komen in Oost-Oekraïne als zijn belangen daar worden bedreigd. Iran speelt hoog spel om alsnog een akkoord met Washington in de wacht te slepen. Vooral China en de kwestie-Taiwan blijven hét grote strategische vraagteken.

Dr. Jonathan Holslag is politicoloog en China-kenner. Hij is onder meer docent Internationale Politiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann

Op 26 maart 2021 is ons erelid en onze oud-voorzitter Jan Hoffmann overleden, op de leeftijd van 88 jaar.

Jan Hoffmann werd op 16 september 1932 in Scheveningen geboren als Sebastianus Joannes Josephus Hoffmann. In 1950 begon hij aan zijn officiersopleiding op het KIM waarna hij op 16 augustus 1953 bevorderd werd tot adelborst (T) der 1e klasse. Van 1966 tot 1968 studeerde hij werktuigkunde aan de TH-Delft. Op 1 januari 1978 werd hij bevorderd tot Kapitein ter zee van de technische dienst en dit was de rang waarin hij op 1 november 1982 met eervol ontslag ging. In zijn marinecarrière vervulde hij een groot aantal functies op diverse schepen en bij diverse eenheden. Na zijn eervol ontslag in 1982 volgde nog een civiele carrière, als Algemeen bedrijfsleider Reef Chemical International in Antwerpen en Algemeen bedrijfsleider internationaal ingenieursbureau, Technip in Antwerpen.

Van 1974 tot 1976 was Hoffmann voorzitter van de Vereniging van Marine Officieren, een roerige periode ten tijde van het kabinet Den Uyl. Hoffmann was nauw betrokken bij acties tegen de toen aangekondigde bezuinigingen. Die acties waren onder meer op 17 september 1975 de fly-past van vier Neptune maritieme patrouillevliegtuigen over het Binnenhof, waar op dat moment in de Tweede Kamer gedebatteerd werd over bezuinigingen op de Marine Luchtvaart Dienst, en de op 24 oktober 1975 gehouden bijzondere ledenvergadering van de VMO en de VBZ in de RAI in Amsterdam. Ruim zevenduizend leden, meer dan een derde van het marinepersoneel in die periode, meldden zich op die dag uit protest tegen de aanstaande bezuinigingen. De bijeenkomst was uniek omdat het marinepersoneel zich nog nooit zo openlijk tegen de regering had gekeerd. Na zijn voorzitterschap is Hoffmann benoemd tot erelid van de VMO.

Bij de uitvaart is een korte en krachtige kenschets van hem gegeven: ‘Kleine Jan, Grote chef’.

Geen vuurplaat, ook in figuurlijke zin, was hem te heet. Zijn jaargenoten omschreven hem als altijd opgewekt en hij stond nog met velen van zijn jaar regelmatig in telefonisch contact. Het hoofdbestuur herinnert zich Jan Hoffmann als een betrokken oud-collega, die geregeld mails met informatie en zijn mening stuurde over de meest actuele onderwerpen. Daarnaast liet hij ieder jaar voor Kerst een doos wijn bezorgen op de Wassenaarseweg, als blijk van waardering voor de vaste medewerkers.

We wensen de nabestaanden veel sterkte bij het verwerken van hun verlies. Hij zal gemist worden.

KLTZ Rob Pulles, voorzitter KVMO

mr. Gert Souer

Oplossen lacunes rond dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin hard nodig

De militaire kamer in Arnhem sprak eind december vier onderofficieren van de Koninklijke Marine vrij voor hun betrokkenheid bij het fatale duikongeval op 23 november 2015 op Curaçao. Daarbij kwam een matroos om het leven. De officier van justitie vervolgde de vier voor het 'niet opvolgen van een dienstvoorschrift'. Maar volgens de rechter waren de defensierichtlijnen die golden voor de duik niet aan te merken als dienstvoorschrift volgens het Wetboek Militair Strafrecht (WMS). Bij de totstandkoming van de richtlijnen was namelijk niet voldaan aan alle juridische voorwaarden voor het opstellen van een strafrechtelijk vervolgbaar dienstvoorschrift. De uitspraak wijst op een lacune waar Defensie zich als organisatie over zou moeten buigen om de eigen activiteiten en die van haar onderdelen en medewerkers de juiste wettelijke basis te geven.

Bij Defensie, dus ook bij het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK), bestaan veel regels die betrekking hebben op een adequate en veilige uitoefening van de werkzaamheden, taken en opdrachten. De regels zijn opgenomen in verordeningen, zijnde besluiten van algemene strekking waaraan men zich dient te houden. De verordeningen worden verschillend aangeduid; zo bestaan er (dienst)voorschriften, aanwijzingen, orders en publicaties, om er maar een paar te noemen. Niet geregeld is welk onderwerp in welk soort verordening moet worden vastgelegd.[1] Om het onderscheid te kunnen maken met andere verordeningen moet je kijken naar de inhoud van de verordening in kwestie. De jurisprudentie en literatuur schrijven voor aan welke vereisten een verordening moet voldoen wil het een (dienst)voorschrift zijn. De regels moeten:

- een algemene strekking hebben,
- zijn gegeven/vastgesteld door het daartoe bevoegde gezag,
- enig militair belang betreffen,
- een tot de militair gericht ge- of verbod betreffen,
- schriftelijk zijn vastgelegd,
- op een voor de militair toegankelijke wijze zijn gepubliceerd[2].

Pas als een verordening aan alle zes vereisten voldoet, is inhoudelijk sprake van een (dienst)voorschrift, ook als de verordening op dat moment niet zo genoemd wordt. Kenmerkend voor een (dienst)voorschrift is dat het een 'tot de militair gericht ge- of verbod' moet bevatten.

In art. 135 van de Wet Militair Strafrecht (WMS) wordt het begrip dienstvoorschrift ook omschreven. Uit de jurisprudentie is af te leiden dat de 6 genoemde vereisten onverkort van toepassing zijn voor het dienstvoorschrift als bedoeld in art. 135 WMS. Het verschil is dat in art. 135 WMS bij uitsluiting ook is voorgeschreven welke functionaris bevoegd is tot het geven/vaststellen van dienstvoorschriften. Het dienstvoorschrift heeft daarmee in art. 135 WMS een wettelijke basis gekregen.

Om duidelijk een onderscheid te maken noem ik dienstvoorschriften gebaseerd op art. 135 van het WMS 'dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin'. Deze zal ik in dit artikel bespreken. Ik zal uiteenzetten wat een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin onderscheidt van een dienstvoorschrift. Daarna komt de recente uitspraak van de militaire kamer in de rechtbank Gelderland in Arnhem (MILKA) aan de orde, waarin – zoals we zagen – het vaststellen van een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin van doorslaggevende betekenis was. Vervolgens beschrijf ik kort de problematiek van het vaststellen van een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin bij een Joint Organisatiedeel (JOD). In mijn naschrift geef ik voorzichtig een aantal aanbevelingen.

Wie mag een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin vaststellen

Art. 135 van het WMS omschrijft het dienstvoorschrift als volgt: 'Onder het dienstvoorschrift wordt verstaan een bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur of van bestuur dan wel een bij of krachtens landsverordening onderscheidenlijk landsbesluit gegeven schriftelijk besluit van algemene strekking dat enig militair dienstbelang betreft en een tot de militair gericht ge- of verbod bevat.'

Wat precies onder besluiten van algemene strekking moet worden verstaan, is omschreven in §5, art 9, 1e lid van het 'Rijksbesluit uitvoeringsbepalingen militair straf- en tuchtrecht' (kort: Rijksbesluit). Het 2e lid van art. 9 schrijft voor wie juridisch bevoegd zijn tot het geven van een dienstvoorschrift:

a. de minister van Defensie;
b. door de minister van Defensie aan te wijzen functionarissen;
c. de bevelvoerend militair, bedoeld in artikel 49, eerste lid, van de Wet militair tuchtrecht, alsmede de boven hem gestelde bevelvoerende militairen.

Wie de onder b. in het Rijksbesluit genoemde functionarissen zijn, is bepaald in de 'Uitvoeringsregeling militair straf- en tuchtrecht 2000' (kort: Uitvoeringsregeling) van 22 december 1999. De regeling werd op 1 januari 2000 van kracht. In §1, art. 4, 1e lid, sub b is vastgelegd wie bij het CSZK door de minister van Defensie is aangewezen tot het geven van dienstvoorschriften:

- 1e de Commandant Zeestrijdkrachten (C-ZSK);
- 2e de plaatsvervangend Commandant Zeestrijdkrachten (PC-ZSK);
- 3e de eerste officieren van eenheden van het CZSK;
- 4e het hoofd van de afdeling geneeskundige en personele zorg;
- 5e de commandant van de kustwacht voor de Nederlandse Antillen en Aruba.

Het 2e lid van genoemd art. 4 bepaalt daarnaast dat voor de bevoegdheid tot het vaststellen van dienstvoorschriften mandaat kan worden verleend. Dit moet schriftelijk gebeuren. Het verlenen van een ondermandaat is niet toegestaan.

De Wet militair tuchtrecht (WMT) geeft invulling aan de in c. genoemde bevelvoerende militair. In de 'Aanwijzingsregeling ex. artikelen 4, tweede lid, en 49, eerste lid, onder b' van de WMT (kort: Aanwijzingsregeling)[3] is vastgelegd wie de bevelvoerende militair alsmede de boven hem gestelde bevelvoerende militairen zijn. In art. 2, 6e lid, is vastgelegd wie bij het CZSK de in de WMT bedoelde bevelvoerende militairen zijn die tot het opleggen van een tuchtrechtelijke straf zijn bevoegd, de zogenoemde 'tot straffen bevoegde meerdere' (TSBM). In art. 1, 4e lid, is tot slot vastgelegd dat bij het CZSK de boven de TSBM gestelde bevelvoerende militair de Commandant Zeestrijdkrachten is.[4]

Naast de minister van Defensie zijn alleen de hierboven genoemde functionarissen bevoegd tot het geven van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin bij en voor het CZSK. Zelfs de Commandant der Strijdkrachten (CDS) heeft die bevoegdheid niet. Zijn bevoegdheid tot het geven van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin beperkt zich tot de bestuursstaf.[5]

Juridisch onderscheid in dienstvoorschriften

Zoals eerder opgemerkt moeten binnen de defensieorganisatie verordeningen een adequate en veilige uitoefening van de werkzaamheden, taken en opdrachten garanderen. Daarom is iedere militair verplicht de dienstvoorschriften na te leven. Doet hij dat niet, dan doet hij zijn werk niet goed. Rechtspositionele instrumenten zoals een functioneringsgesprek, beoordeling, waarschuwing of ambtsbericht, kunnen dan worden ingezet om hem duidelijk te maken dat hij zijn werkzaamheden volgens de dienstvoorschriften moet uitvoeren. Inzet van deze instrumenten kan leiden tot het opleggen van rechtspositionele maatregelen, waaronder uiteindelijk ontslag.

Ook als de militair een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin niet naleeft kunnen rechtspositionele maatregelen, waaronder dus ontslag, worden opgelegd. Maar het niet opvolgen van een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin kan óók leiden tot strafrechtelijke vervolging. Artikel 136 WMS stelt het opzettelijk niet opvolgen van

een dienstvoorschrift, onder bepaalde omstandigheden, strafbaar. Bij zo'n zogeheten opzet delict is de maximaal op te leggen straf een gevangenisstraf van vijf jaar. Art. 137 WMS stelt het, onder bepaalde omstandigheden, niet opvolgen van een dienstvoorschrift strafbaar indien het aan de militair te wijten is dat een dienstvoorschrift niet wordt opgevolgd. De maximaal op te leggen gevangenisstraf bij dit zogenoemde schuld delict is twee jaar. In art. 18 WMT is bepaald dat de militair zich in strijd met de militaire tucht gedraagt als hij een dienstvoorschrift niet opvolgt. Uit de jurisprudentie blijkt dat het begrip 'dienstvoorschrift' in de WMT dezelfde betekenis heeft als in de WMS. Tuchtrechtelijk optreden tegen het niet opvolgen van een dienstvoorschrift kan dus alleen als vaststaat dat betreffend dienstvoorschrift is vastgesteld door een daartoe bevoegde autoriteit op basis van art. 135 WMS.

'Tuchtrechtelijk optreden tegen het niet opvolgen van een dienstvoorschrift kan alleen als vaststaat dat het dienstvoorschrift is vastgesteld door een bevoegde autoriteit'

Uitspraak militaire kamer over het fatale duikongeval in 2015

Op 29 december 2020 heeft de MILKA vier KM-onderofficieren vrijgesproken van de verdenking van het 'niet opvolgen van een dienstvoorschrift'[6]. Zij waren betrokken bij een duikoefening op Curaçao op 23 november 2015 waarbij een 23-jarige matroos verongelukte. Tijdens de duik golden voorschriften die onder meer betrekking hadden op de veiligheid van de betrokkenen. De MILKA oordeelde dat de toenmalige duikvoorschriften niet waren aan te merken als een dienstvoorschrift in de zin van art. 135 WMS, omdat bij de totstandkoming ervan niet was voldaan aan alle vereisten voor een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin.

Het dienstvoorschrift in kwestie is Voorschrift Koninklijke Marine 007 (VKM 007), Arbeid onder overdruk, deel I: Joint Werkinstructie Duikarbeid, de versie van 1 januari 2014. Uit de wijzigingenstaat blijkt dat het een 'nieuwe integrale versie' van VKM 007 betreft die is vastgesteld op 19 december 2013 en van kracht werd op 1 januari 2014. Wie, of liever welke bevoegde functionaris, deze nieuwe integrale versie van VKM 007 heeft vastgesteld, wordt niet vermeld in de wijzigingenstaat. Sterker nog, dit kon niet worden achterhaald. Ook de Coördinator Documentaire Informatie Voorziening bij het CZSK (CODIV CZSK) heeft geen gegevens gevonden over wie de versie van januari 2014 van het VKM 007 heeft vastgesteld. Vastgelegd is alleen dat er een wijziging is geweest op 1 januari 2014. Met betrekking tot verdere gegevens is 'onbekend' genoteerd in de wijzingenstaat en een vaststellingsbeschikking is niet aangetroffen. Kortom, het staat niet onomstotelijk vast welke functionaris de versie van januari 2014 van het VKM 007 heeft vastgesteld.

De vraag is wie een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin voor een Joint Organisatiedeel kan vaststellen (NAVO/C. Valverde)

Veel regels bij Defensie hebben betrekking op een adequate en veilige uitoefening van de werkzaamheden, taken en opdrachten (NIMH)

Waar het voorschrift is vastgesteld kan wel met een hoge mate van zekerheid worden bepaald. Uit VKM 007 zelf blijkt dat het voorschrift hoogstwaarschijnlijk is vastgesteld door het Tactisch Overleg Defensie Duikschool (TODDS). Dat leid ik af uit punt 1151 in combinatie met 1161 van het voorschrift. In punt 1151 staat: 'Het voorschrift behoudt zijn geldigheid totdat het door het tactisch overleg wordt ingetrokken.' In punt 1161 is vastgelegd dat het Tactisch Overleg Defensie Duikschool de *custodian* is van het voorschrift. Maar het TODDS, noch de voorzitter van het TODDS, is een door de minister van Defensie aangewezen functionaris die bevoegd is tot het geven van een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin (overeenkomstig de Uitvoeringsregeling). Ook geeft de Aanwijzingsregeling het TODDS of zijn voorzitter geen bevoegdheid tot het vaststellen van een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin.

Toen de MILKA langs de lijn van art. 135 WMS het VKM 007 toetste concludeerde de rechter dat niet aan alle vereisten voor het dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin was voldaan. Met vrijspraak tot gevolg. Tegen de uitspraak is geen hoger beroep ingesteld.

Het dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin binnen een JOD

Tijdens de zitting bracht de officier van justitie (OvJ) nog de kwestie van een mogelijk mandaat naar voren. Volgens de OvJ kon in de Aanwijzing Commandant der Strijdkrachten-811 Joint Organisatiedelen, versie van 11 juni 2015 (A/CDS), een mandaat van de CDS aan het TODDS tot het geven van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin worden gelezen. Maar een mandaat is een schriftelijk document, een besluit waarin ondubbelzinnig de bevoegdheid wordt gegeven om in naam van het bevoegde gezag besluiten te nemen.[7] En daarvan is in A/CDS-811 geen sprake.
Daar komt bij dat de CDS, gelet op de Uitvoeringsregeling, art. 4, lid 1, niet de bevoegdheid heeft om dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin vast te stellen anders dan bij de bestuursstaf.[8] En een joint organisatiedeel (JOD) valt niet onder de bestuursstaf. Het wordt ondergebracht bij een daartoe als *single servicemanager* (SSM) over het (specialistische) werkgebied van dat JOD aangewezen commandant van een operationeel commando. Van een door de OvJ bedoeld door de CDS verleend mandaat tot het geven van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin kan derhalve geen sprake zijn.

Deze conclusie levert wel een belangrijke vraag op, namelijk wie dan wél een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin kan vaststellen voor een JOD? Blijkens A/CDS 811 is een JOD een organisatiedeel binnen een operationeel commando (OPCO) dat wordt geacht ondersteuning en/of producten te leveren aan meerdere defensieonderdelen. Het personeelsbestand van een JOD is dan ook vaak organiek samengesteld uit medewerkers van verschillende OPCO's.[9] De commandant van een OPCO (C-OPCO) is op basis van de Uitvoeringsregeling bevoegd tot het vaststellen van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin.

Maar die bevoegdheid reikt niet verder dan het eigen OPCO. De MILKA heeft bij vonnis van 23 februari 2009[10]

beslist dat deze bevoegdheid zich niet uitstrekt over door andere operationele commando's te hanteren dienstvoorschriften. Met andere woorden, voor de C-OPCO aan wie een JOD wordt toegewezen met daarin militairen uit verschillende OPCO's ontstaat een *catch-22*: hij kan geen dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin vaststellen dat van toepassing is op alle in het JOD ingedeelde militairen. Natuurlijk kan de minister van Defensie - bevoegd tot het vaststellen van dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin voor alle militairen - de dienstvoorschriften voor een JOD vaststellen. Maar dat lijkt mij geen gewenste situatie.

Conclusie en aanbevelingen

Duidelijk is dat alleen een dienstvoorschrift vastgesteld door een functionaris genoemd in art. 135 WMS een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin is. Gelet op de huidige stand van zaken met betrekking tot het vaststellen van dienstvoorschriften blijven twee vragen over:
(1) Is het wenselijk dat naast dienstvoorschriften in strafrechtelijke zin er ook regelgeving is onder de aanduiding 'voorschrift' die niet langs de lijn van art. 135 WMS is vastgesteld?
(2) Welke functionaris kan een dienstvoorschrift in strafrechtelijke zin vaststellen voor een JOD?

Met betrekking tot de eerste vraag heeft de Tweede Kamer er bewust voor gekozen om de bevoegdheid tot het geven van een dienstvoorschrift een wettelijke basis te verschaffen, zo is af te leiden uit de Kamerstukken met betrekking tot art. 135 WMS. Ook kan worden afgeleid dat duidelijk moet zijn vastgelegd aan wie die bevoegdheid is toegekend. Dit in het kader van de rechtszekerheid en transparantie. Het gaat immers om een in het dienstvoorschrift vervat gebod of verbod, op de militair gericht, dat verregaande consequenties kan hebben. Het laten voortbestaan van dienstvoorschriften die niet via de weg van art. 135 WMS tot stand zijn gekomen staat op gespannen voet met de door de wetgever beoogde rechtszekerheid.

Om ieder misverstand te voorkomen is het daarom te overwegen om dienstvoorschriften alleen nog vast te laten stellen door functionarissen die de bevoegdheid daartoe via art. 135 WMS hebben gekregen. Alleen deze voorschriften zouden vervolgens moeten worden aangeduid als 'voorschrift', waarbij het verstandig is om het vóór vaststelling en publicatie juridisch te laten toetsen.[11] Voor de volledigheid zouden ook alle huidige van kracht zijnde verordeningen moeten worden getoetst op hun wijze van vaststelling.

Mandaatverlening biedt een uitweg uit de *catch-22* binnen het JOD dat is toegewezen aan een C-OPCO optredend als een SSM en is daarmee een antwoord op de tweede vraag. Beschreven is al dat een C-OPCO alléén dienstvoorschriften kan vaststellen voor de militairen van zijn eigen OPCO. De commandanten van de OPCO's die militairen 'uitlenen', zouden mandaat moeten verlenen tot het vaststellen van dienstvoorschriften met betrekking tot het volledige personeelsbestand van het JOD dat bij het betreffende OPCO is ondergebracht. Een nog eenvoudiger en duidelijker uitweg is om de SSM in de Uitvoeringsregeling de bevoegdheid toe te kennen tot het vaststellen van dienstvoorschriften voor het gehele personeelsbestand van het JOD dat bij zijn commando is ondergebracht.[12]

CDR (LD) tit. b.d. Gert Souer diende tot 1 november 2020 bij de Koninklijke Marine. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel. Met dank aan LTZ2OC J.J. Schut, LL.M van de afdeling juridische zaken CZSK, voor zijn waardevolle opmerkingen.

Noten

1 In Aanwijzing A/SG-001 staat wel beschreven dat interne regelgeving zoveel mogelijk in aanwijzingen, voorschriften en instructies wordt neergelegd. Over het voorschrift wordt dan opgemerkt dat het 'inrichtend van aard is' en aangeeft 'hoe te handelen'.
2 Prof. mr. G.L. Coolen, *Studiepocket Strafrecht, militair straf- en tuchtrecht*, zevende druk, bewerkt door D. Ammeraal en J.J.M. van Hoek (2019) §9.2 en §9.2.
3 De Aanwijzingsregeling wordt na iedere wijziging gepubliceerd in de Staatscourant.
4 In het Caraïbisch bevelsgebied is dat de Commandant der Zeemacht in het Caraïbisch gebied.
5 Uitvoeringsregeling militair straf- en tuchtrecht 2000, art. 4, 1e lid, aanhef en onder a: De bevoegdheid tot het geven van dienstvoorschriften als bedoeld in artikel 9, tweede lid, van het Rijksbesluit uitvoeringsbepalingen militair straf- en tuchtrecht komt toe aan:
Bij de bestuursstaf:
1e de secretaris-generaal;
2e de Commandant der Strijdkrachten;
3e de directeur-generaal Financiën en Control;
4e de hoofddirecteuren en directeuren.
Verder heeft de CDS geen bevoegdheid tot het geven van dienstvoorschriften.
6 ECLI:NL:RBGEL:2020:7082.
7 Algemene wet bestuursrecht art. 10:1.
8 Ibidem.
9 Aanwijzing CDS-811 Joint Organisatiedelen, versie van 11 juni 2015, punt 3.1.
10 ECLI:NL:RBARN:2009:BH3681.
11 Nu de afdeling marineverordeningen, die tot taak had 'het beoordelen zowel van de materiële inhoud als van de redactie van uit te geven of te wijzigen voorschriften voor de zeemacht' reeds jaren geleden is opgeheven, lijkt de afdeling juridische zaken, bureau bestuursrecht, regelgeving en overeenkomsten, de daartoe aangewezen instantie.
12 Defensie is uitstekend in staat om de regelgevende bevoegdheden in de verticale kolom vast te stellen. Echter bij een JOD loopt dat proces spaak, omdat die regelgevende bevoegdheden ook in de horizontale kolom moeten worden vastgesteld. De A/CDS 811 volgt wel de horizontale indeling op het organisatorische en bestuurlijke vlak, maar laat de horizontale regelgevende bevoegdheden achterwege. Kennelijk is verondersteld dat hetgeen wordt bepaald in de A/CDS 811 één op één een aansluiting vindt in het juridisch werkveld. Een verkeerde veronderstelling.

Column

Geopolitieke analisten hebben het druk: Poetin is weer bezig. Ten tijde van dit schrijven waren 85.000 Russische troepen in en rond (bezet) Oekraïne ontplooid. Een opmaat voor een inval of alleen machtsvertoon? De meeste analisten dachten het laatste, maar het blijft gissen naar Poetins volgende zet. In 2014 zag tenslotte ook niemand de annexatie van de Krim aankomen. Poetin komt op voor een groot Rusland en na elke militaire interventie (Tsjetsjenië, Georgië, Oekraïne en Syrië) neemt zijn populariteit toe. Hiernaast wil hij graag de EU en de NAVO opblazen - politiek natuurlijk, niet militair. Dit betekent verdeeldheid zaaien en saboteren wat hij saboteren kan. De ultieme zet in dit schaakspel is aantonen dat NAVO-lidstaten niet bereid zijn om voor elkaar de oorlog in te gaan, waardoor artikel 5 een dode letter is – en de NAVO ophoudt te bestaan. Er zijn twee andere brandhaarden waar de geopolitieke situatie gespannen is: Iran en China. Ging het in 2002 nog om een 'as van het kwaad' (Iran, Irak en Noord-Korea), nu draait het om de 'driehoek van interstatelijke instabiliteit'.

Het conflict rond Iran is existentieel: het gaat om het bestaansrecht van Israël, een botsing tussen Arabische en Perzische beschavingen en een venijnige strijd tussen Soennieten en Sjiieten. Kernwapens ontwikkelen zou in principe niet zo moeilijk moeten zijn – de blauwdrukken circuleren op het internet – maar Iran zwoegt hier al bijna dertig jaar mee. Telkens ontploffen belangrijke installaties op mysterieuze wijze, leggen cyberaanvallen systemen plat en worden ingenieurs op straat doodgeschoten. De creativiteit van de Mossad kent geen grenzen. Ook Iran is actief: Saudische olie-installaties worden met raketten en drones aangevallen, schepen worden gesaboteerd en Hezbollah blijft Israël bedreigen. Een direct treffen tussen beiden landen – door bijvoorbeeld Israëlische luchtaanvallen – zal waarschijnlijk de VS in het conflict betrekken. De strijd is tot nu toe op hybride wijze gevoerd, maar het kan uit de hand lopen.

'De conflicthaarden zijn fragiele ecosystemen, die uit balans raken als elders de vlam in de pan slaat'

China staat centraal in de andere brandhaard. Noord-Korea, Taiwan, verschillende eilanden in de Zuid-Chinese zee, een grensconflict met India: er zijn talloze spanningen met buurlanden. Onlangs waarschuwde een Amerikaanse admiraal dat een conflict met Taiwan dichterbij is dan men zich realiseert. De VS brengen tegengewicht in Azië, en steunen Japan en Taiwan tegen China. De situatie blijft fragiel en alleen al praten over Taiwanese onafhankelijkheid wordt door China als een escalatie ervaren. China vindt dat het het afgelopen honderd jaar tekort is gedaan en gaat zich alles toe-eigenen – land, zee en status – waar het recht op meent te hebben. Liefst geniet men nog van een paar jaar economische en militaire groei, maar Xi Jinping is nu al bereid om militaire machtsmiddelen in te zetten.

De drie conflicthaarden zijn nauw met elkaar verbonden. Niet zozeer omdat China, Rusland en Iran samenwerken of gedeelde belangen hebben. Ze werken zeker samen – al is het beperkt – en delen inderdaad een afkeer van de VS en onvrede over het huidige internationale stelsel. Belangrijker echter is dat de conflicthaarden fragiele ecosystemen zijn, die uit balans raken als elders de vlam in de pan slaat. Dan kan namelijk één partij zijn kans schoon zien om de ander een hak te zetten, zeker als de VS afgeleid zijn. De driehoek van instabiliteit betekent dus dat Europa direct belanghebbende is bij spanningen rond China en Iran, alleen al omdat Poetin verleid wordt als de VS elders in een groot interstatelijk conflict verzeild raken. Afzijdig blijven is onmogelijk. Geopolitieke analisten zullen het de komende jaren druk krijgen en, als het tegenzit, militairen nog meer.

Sergei Boeke is politiek adviseur bij het NAVO-hoofdkwartier JSEC in Duitsland. Hij schrijft op persoonlijke titel.

LTZ2 Coen Hopperus Buma (SD) MA MLA en prof.dr.ir. Sebastiaan Rietjens

Op koers dankzij een zee aan informatie

De doorslaggevende rol van inlichtingen tijdens de anti-piraterijmissies

De Defensievisie 2035 stelt vast dat informatiegestuurd optreden (IGO) de basis is van de toekomstige defensieorganisatie.[1] Het vermogen de omgeving snel te kunnen beschrijven (*insight*), begrijpen (*understanding*) en veranderingen te zien aankomen en beïnvloeden (*foresight*) is essentieel om grip te krijgen op complexe situaties en operaties.

^ *'Het beschermen van individuele schepen was een belangrijke taak, maar ging ten koste van inlichtingvergaring'*
Uit de evaluatie van de Nederlandse inzet in de antipiraterij-operaties Atalanta en Ocean Shield 2013, pag 10 (MCD)

De Koninklijke Marine (KM) erkent het belang van IGO en is momenteel druk bezig er invulling aan te geven. Zo wordt de inlichtingenstaf van het Commando Zeestrijdkrachten (N2) uitgebreid, komt er een vaktechnische inlichtingenopleiding en vaart inlichtingenpersoneel vaker mee op schepen.[2]

Dit artikel wil een bijdrage leveren aan de verdere invulling van IGO binnen de KM door het analyseren van opgedane ervaringen. Ondanks het groeiende besef dat IGO van belang is, blijft onderzoek naar de rol ervan in het maritieme domein beperkt.[3] Het gevaar is dat waardevolle lessen verloren gaan en verschillende visies en inzichten nauwelijks worden gedeeld.

Onderzoek NLDA

Al in 1955 benadrukte de grondlegger van inlichtingenstudies, de Amerikaan Sherman Kent, het belang ervan:

> 'The most important service that such a literature preforms is the permanent recording of our new ideas and experiences. When we record we not only make possible easier and wider communication of thought, we also take a rudimentary step towards making our findings cumulative.'[4]

Het is dus zaak onderzoek te doen naar IGO binnen de KM. Dit artikel levert hieraan een bijdrage door de antipiraterijmissies *Atalanta* en *Ocean Shield* in de periode 2008 tot 2014 te analyseren op elementen die van belang zijn voor het begrip en de ontwikkeling van IGO. Hierbij is er met name aandacht voor het inlichtingenproces dat IGO mogelijk maakt.

Dit artikel is een verkorte weergave van een uitgebreid onderzoek dat is uitgevoerd aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA). Het onderzoek begon met een uitgebreide literatuurstudie gericht op IGO. Er zijn verschillende theoretische domeinen die gezamenlijk de theoretische fundering onder het begrip IGO leggen.[5] Voorbeelden van deze domeinen zijn *business-IT alignment*, *situational awareness* en inlichtingenstudies. De literatuurstudie van dit artikel heeft zich gericht op inlichtingenstudies en meer specifiek op inlichtingenprocessen binnen maritieme operaties. Dit leidde tot een conceptueel model dat grotendeels is gebaseerd is op het zogeheten inlichtingenweb. Dit gaat uit van vijf verschillende fasen in het inlichtingenproces: aansturing, verzameling, verwerking, verspreiding en actie. Deze fasen vinden niet altijd in deze volgorde plaats, zoals in de traditionele inlichtingencyclus vaak wordt verondersteld, maar ze beïnvloeden elkaar constant.[6]
Tevens identificeert het inlichtingenweb vier factoren die invloed hebben op het proces. Dit zijn dataopslag, externe liaison, organisatiecultuur en toezicht. Aan de hand van dit conceptueel model hebben wij empirische data verzameld over de inlichtingenprocessen tijdens de missies *Atalanta* en *Ocean Shield*. We hebben diverse interviews gehouden met commandanten en inlichtingenpersoneel, Kamerbrieven en evaluaties geanalyseerd, en andere openbare bronnen bestudeerd zoals blogs en artikelen in Marineblad en de Militaire Spectator. Tevens is ons onderzoek in verschillende stadia langs respondenten gegaan en voorzien van commentaar. Naderhand zijn de bevindingen gedeeld met de N2, de MIVD alsook intern op de NLDA.

'Het is zaak onderzoek te doen naar informatiegestuurd optreden binnen de KM'

Dit artikel geeft eerst een kort overzicht van de onderzochte missies. Vervolgens presenteren we enkele van de belangrijkste resultaten aan de hand van vijf aandachtspunten en sluiten we af met een conclusie.

De missies *Atalanta en Ocean Shield*

Vanaf 2005 nam het aantal aanvallen door piraten in de wateren rondom Somalië toe. Steeds vaker kaapten zeerovers grote vrachtschepen en vaartuigen van internationale hulporganisaties als het *World Food Program* (WFP).[7] De verslechterde veiligheidssituatie had grote gevolgen; ze leidde tot grootscheepse diefstal van (hulp)goederen, tijdverlies en dus extra kosten voor reders door het omvaren, angst bij de bemanningen en hogere verzekeringspremies. Om de situatie het hoofd te bieden ontplooide de internationale gemeenschap verschillende initiatieven. Zo startte de EU-operatie *Atalanta* in 2008 en de NAVO-operatie *Ocean Shield* in 2009, en waren verschillende landen onder nationale vlag operationeel.[8] Nederland heeft in de onderzochte periode aan beide operaties een aanzienlijke bijdrage geleverd in de vorm van schepen, onderzeeboten, Vessel Protection Detachements (VPDs), Maritieme Special Operations Forces, Helikopters en stafofficieren op de hoofdkwartieren in het Britse Northwood.

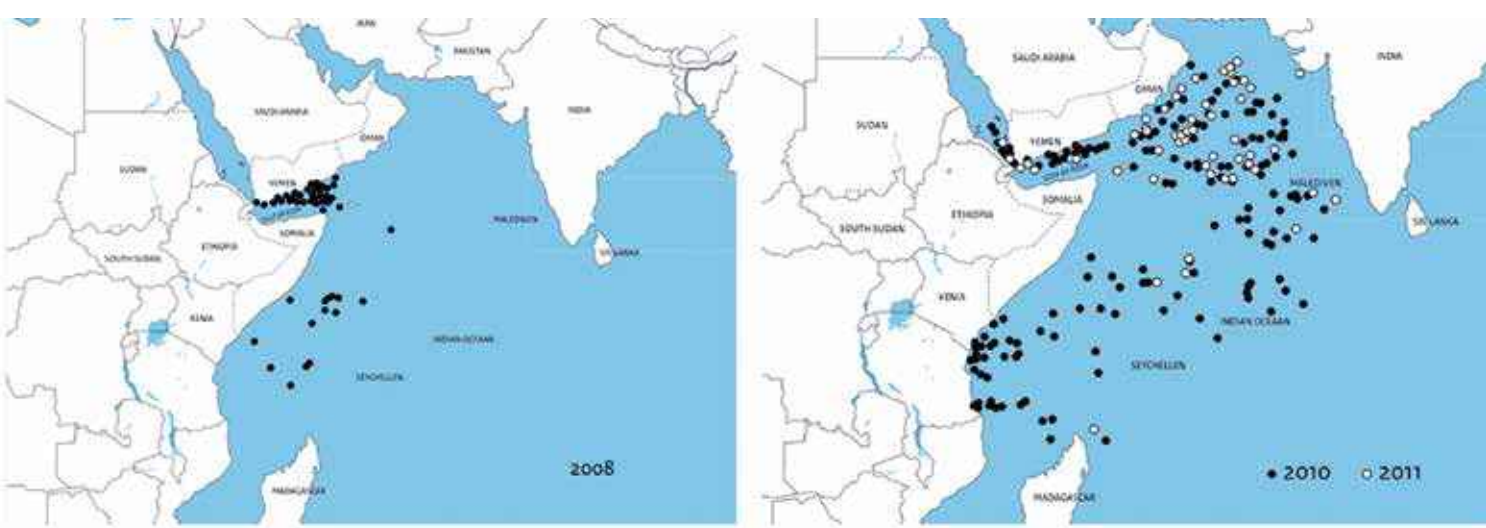

Figuur 1, het verschuiven van de piratenaanvallen en een toename in frequentie, 2008-2011 (Ministerie van Defensie, Beleidsdoorlichting, bescherming kwetsbare scheepvaart 2008-2013 (16 juli 2014))

We zijn ons bewust van het verschil tussen de missies *Atalanta* en *Ocean Shield* (onder meer in de structuur en het mandaat), maar hebben er met het oog op overzichtelijkheid voor de lezer voor gekozen beide missies in één onderzoek samen te voegen.

Vanaf 2008 patrouilleerden tientallen marineschepen en vliegtuigen in de Golf van Aden en de Indische Oceaan. Niettemin bleven de kapingen toenemen. Volgens een eindevaluatie bleek het in de periode 2008-2011 dweilen met de kraan open.[9] Dit lag vooral aan de reactieve strategie die op dat moment werd gehanteerd en gericht was op het aanpakken van piraten op het moment dat zij een aanval uitvoerden. De capaciteit van de internationale missies was hiervoor simpelweg ontoereikend en voor iedere opgepakte piraat werd, konden vele anderen ongestoord te werk gaan. Daar komt bij dat in 2010 en 2011 de aanvallen grotendeels verschoven van de relatief overzichtelijke Golf van Aden naar de uitgestrekte Indische Oceaan (zie figuur 1). Dit maakte het almaar moeilijker aanvallende piraten op tijd te onderkennen en te overmeesteren.

Vanaf 2012 zien we een afname in aantal en omvang van de aanvallen.[10] Rapportages en evaluaties wijzen dit succes toe aan een meer proactieve strategie van de NAVO en de EU. Deze nieuwe strategie richtte zich op het preventief stoppen van piraten, dat wil zeggen voor zij overgingen tot kapingen. Om deze aanpak ten uitvoer te brengen was het nodig een goed beeld van de piraten te krijgen. Zo was informatie nodig over de capaciteiten, intenties en activiteiten van piraten. De inlichtingencapaciteiten van *Atalanta* en *Ocean Shield* waren hiervoor verantwoordelijk. Hoewel deze terminologie toen nog niet gebruikelijk was zien we hier duidelijk het concept van IGO in terug: informatie moet leiden tot het zo effectief mogelijk inzetten van operationele capaciteiten. De nieuwe strategie sorteerde effect en mede hierdoor nam het aantal piratenaanvallen in de jaren daarna snel af.[11]

In de volgende paragraaf beschrijven we de belangrijkste aandachtspunten die hebben bijgedragen aan deze ontwikkeling.

Resultaten

Inlichtingenaansturing

Een eerste aandachtspunt dat naar voren komt uit de resultaten is de inlichtingenaansturing. De operationele hoofdkwartieren in Northwood en het *Force Headquarters* aan boord bij de Task Force Commandant waren verantwoordelijk voor deze sturing. In de beginjaren richtte de sturing zich vooral op de Golf van Aden. Daar was een internationale corridor ingesteld waarin de scheepvaart zich vrij moest kunnen bewegen. De inlichtingenbehoeften waren dan ook gericht op het identificeren en lokaliseren van de zogeheten *Pirate Action Groups (*PAGs*)* in de nabijheid van deze internationale corridor.[12] Hoewel deze focus begrijpelijk is gezien de onbekendheid met het gebied, leidde het slechts tot een summiere beschrijving van het operatiegebied (*insight*), maar niet of nauwelijks tot een beter begrip (*understanding*), laat staan zicht op toekomstige veranderingen (*foresight*). Al met al leidde dit ertoe dat de Task Force van 2008 tot 2010 met name reageerde op ontvangen meldingen van piratenaanvallen. Door de omvang van het operatiegebied duurde het soms ruim 24 uur om naar de plek des onheils te varen. Daar aangekomen was het maar de vraag of de informatie uit de melding klopte. Kortom, de Nederlandse oorlogsschepen voeren geregeld van incident naar incident zonder duidelijk begrip te hebben van de operationele omgeving waarin ze zich bevonden.

> ‘De Nederlandse oorlogsschepen voeren geregeld van incident naar incident zonder duidelijk begrip te hebben van de operationele omgeving waarin ze zich bevonden’

Figuur 2, overzicht van de aanvallen van piraten en de focus van de Task Force medio 2011 (PowerPoint Presentatie ‘Piraterij toen en nu, IJsselstein’, februari 2020)

Figuur 3: een JISTARC ScanEagle drone wordt gelanceerd vanaf het helikopterdek van Zr.Ms. Rotterdam, 2012 (MCD)

Gaandeweg, in reactie op de toegenomen aandacht van de scheepvaart voor de internationale corridor, verlegden veel piraten hun aandacht naar de Indische Oceaan. Omdat de Task Forces nu eenmaal niet de capaciteit hadden om een dergelijk groot gebied af te dekken gingen ze vanaf 2011 over op een proactieve strategie. De doelstelling was beter te kunnen voorspellen waar aanvallen zouden plaatsvinden om deze vervolgens tijdig te kunnen stoppen. Met de komst van deze strategie werd ook de inlichtingenaansturing geïntensiveerd. Concrete inlichtingenbehoeften werden bijvoorbeeld: welke groepen zijn actief in het gebied? Wat zijn de doelen en intenties van deze groepen? Waar is hun kamp? Welke routes leggen ze af? In het verlengde hiervan kwam er ook speciale aandacht voor de kustregio's.[13] Dit moest leiden tot een beter inzicht in de werkwijzen en *patterns of life* in de kampen. Een betrokken militair lichtte het effect hiervan als volgt toe:

> 'Dit deden we omdat we nog steeds van incident naar incident aan het rennen waren. De groen gearceerde gebieden waren Pirate Operation Area's (POA) [figuur 2]. De gele pijlen waren de routes die ze vaak namen. Dat in kaart brengen kon dus perfect met onderzeeboten. Zo konden we ook beeld krijgen van hun belangrijkste kampen. Trouwens, je moet die piraten niet als een geheel zien... Hoe dan ook, als wij wisten waar die kampen waren legden we schepen daar voor de kust.'

Personeel & middelen

Ten tweede was het van belang voldoende middelen en personeel in te zetten voor inlichtingentaken. Alleen zo kon tegemoet worden gekomen aan de door commandanten gestelde behoeftes voor een proactieve aanpak.

Aan het begin van de missies had de Task Force maar weinig middelen om inlichtingen te vergaren. De voornaamste middelen waren maritieme patrouillevliegtuigen, helikopters en drones.[14] Vanaf 2011 werd dit arsenaal aangevuld met modernere Scaneagle drones, met onder meergroter bereik, van het JISTARC en extra helikopters van het Defensie Helikopter Commando (DHC). Op personeelsgebied waren in 2009, aan boord van het Nederlandse stafschip van de missie *Atalanta*, slechts drie tot vier personen fulltime met inlichtingen bezig. Zij werden ondersteund door een Marine Inlichtingen Team (MINT) bestaande uit één officier en drie onderofficieren die inlichtingen als neventaak hadden. Gaandeweg kwam het tot de inzet van meer en meer inlichtingenfunctionarissen. Zij maakten deel uit van zowel een humint (*human intelligence*) als imint (*imagery intelligence*) team van het JISTARC en een sigint (*signals intelligence*) team van de MIVD. Dankzij deze extra inzet bevonden zich in 2013 in totaal 35 fulltime inlichtingenfunctionarissen aan boord van Zr.Ms. Johan de Witt, het vlaggenschip van de Task Force commandant van *Atalanta*.

Omdat een oorlogsschip slechts beperkte capaciteit heeft en het embarkeren van een omvangrijke hoeveelheid inlichtingenpersoneel eenvoudig onmogelijk is, was het van groot belang de reeds aanwezige middelen, zoals sonar, radar en helikopters, mede in te zetten voor inlichtingstaken. Met de inzet van Zr.Ms. Rotterdam en Zr.Ms. Johan de Witt kwam er meer ruimte voor deze staf- en inlichtingencapaciteiten. Uit de interviews en de evaluaties ontstaat het beeld dat inlichtingenvergaring steeds meer prioriteit kreeg en organieke middelen en personeel in toenemende mate werden ingezet voor de inlichtingentaak.[15] Zo verzamelde in mei 2012 de boordhelikopter van Zr.Ms. Van Amstel inlichtingen die werden gebruikt voor een grotere actie van de Task Force.[16]

Dataopslag

Een derde aandachtspunt betreft de opslag van de verzamelde data. In iedere fase van het inlichtingenproces draagt een adequate opslag bij aan het toegankelijker maken en het samenvoegen van data en inlichtingenproducten. Tijdens de missies werden data en inlichtingenproducten in eerste instantie op veel verschillende manieren opgeslagen. Zoals een commandant het verwoordde:

> 'Toen ik commandant was, was er iets zoals Analyst's Notebook voor het opslaan van informatie en rapportages. Verder waren er laptops aan boord met Excel sheets met wat plaatjes en informatie. Maar achteraf zeg ik dat deze opslag een beetje houtje-touwtje [georganiseerd] was. Later met de MIVD-teams en de MINT teams was er meer. Eigenlijk zaten bij mij al die systemen dwars door elkaar heen.'

De manier waarop data opgeslagen werden was grotendeels afhankelijk van de ervaring en persoonlijke voorkeur van de inlichtingenfunctionaris. Omdat er tussen de rotaties vaak maar weinig aandacht was voor de overdracht, ging er veel kennis verloren en moesten nieuwe inlichtingenfunctionarissen de kennis over Somalische piraten regelmatig weer opnieuw opbouwen.

Daarnaast ontbrak aanvankelijk een overkoepelend systeem dat de verschillende databases met elkaar kon verbinden. Hierdoor hadden inlichtingenfunctionarissen

de grootste moeite om data of inlichtingenproducten te combineren. Een stafofficier die in 2011 aan boord was beschreef dit als volgt:

> 'Er was veel potentieel, namelijk als er data waren zoals: waar zijn de zeestromen, waar zijn de *main shipping lanes*, wat zijn de windomstandigheden, vloed en eb en de historische locaties van aanvallen? Deze leg je vervolgens over elkaar heen en dan krijg je iets. Dan heb je concreet een gebied waar je kunt opereren. Maar al deze data waren niet of onvoldoende beschikbaar. De aanwezige systemen konden dat ook niet verbinden. Ik had vier verschillende schermen op 70cm.'

Een laatste knelpunt in de dataopslag was de vervuiling van de databases. Regelmatig voegde personeel onjuiste informatie toe aan de databases. Zo voorzag het operationele hoofdkwartier in Northwood ieder piratenschip van een uniek nummer. Maar omdat deze vaartuigen moeilijk te herkennen waren kreeg naar verloop van tijd een dergelijk schip soms meerdere nummers wat de analyse bemoeilijkte.

Internationale samenwerking

Een vierde aandachtspunt is de internationale samenwerking. De opeenvolgende Task Forces telden veel verschillende nationaliteiten en in dit uitgestrekte operatiegebied was samenwerking bittere noodzaak. Het delen van informatie en inlichtingen maakte daar onderdeel van uit. Dit proces vond plaats tijdens zogeheten Shared Awareness and Deconfliction (SHADE)-meetings.[17] Ook kwam het tot de opzet van een antipiraterij-chat waarin snel ruwe data tussen alle partijen kon worden gedeeld. Een ander initiatief op het vlak van internationale samenwerking was de Contact Group on Piracy off the Coast of Somalia (CGPCS). Hierin richtte Nederland zich vooral op informatiedeling, operationele coördinatie, maar ook op lokale capaciteitsopbouw door het opleiden van regionale kustwachteenheden.[18]

Ondanks deze intenties bleek uit de interviews en evaluaties dat het delen van inlichtingen vaak beperkingen kende door vooral de gehanteerde rubriceringen. Daarnaast kenden de diverse marineschepen evenzoveel verschillende nationale mandaten of prioriteiten. Zo mochten sommige landen bepaalde acties niet uitvoeren vanwege nationale restricties of moesten zij direct reageren op kapingen van schepen die de eigen nationale vlag voerden. Het kwam daarom voor dat marinevaartuigen met veel inlichtingscapaciteiten enkele weken naast een gekaapt schip werden gepositioneerd of een enkel schip moesten begeleiden. Dit waren kostbare activiteiten en leidde ertoe dat er minder inlichtingen werden verzameld.

Inlichtingen en de marinecultuur

Een laatste aandachtspunt dat naar voren komt uit de empirische data is de cultuur van de marine.[19] Organisatieculturen worden gezien als de zachte kant, maar hebben veel effect op het handelen van militaire eenheden.[20] De historische rol van inlichtingen binnen de Koninklijke Marine is hierbij van belang. Tijdens de Koude Oorlog verzorgde de Marine Inlichtingendienst (MARID) de inlichtingen voor de eigen zeestrijdkrachten. Eind jaren tachtig is de MARID echter opgegaan in de MID, na 2002 de MIVD, waardoor de aandacht voor inlichtingen binnen de marine sterk verminderde. Deze ontwikkeling verklaart wellicht deels de veel gehoorde uitspraak: 'Waarom inlichtingen? We hebben toch radar.'

Daarnaast ontbrak een carrièrepad voor inlichtingenpersoneel en werd het vakgebied door enkelen zelfs het sterfhuis van de marine genoemd. Dit steekt schril af bij de operationele dienst, het dominante dienstvak binnen de Koninklijke Marine.[21] In de traditie van de zeestrijdkrachten worden aankomend commandanten opgeleid om in grote zelfstandigheid ver overzee te kunnen opereren. Hoewel dit besturingsmodel voor de Koninklijke Marine cruciaal is kan dit op gespannen voet staan met inlichtingen. Een geïnterviewde legde het als volgt uit:

> 'Het is van belang om te realiseren dat inlichtingen soms ondergeschikt zijn. Er zijn dan andere en hogere doelen. Zoals het beschermen van de WFP schepen … Inlichtingen vinden dan alleen grootschalig plaats als het kan, als het past in het 'N3-denken.'

'Een carrièrepad voor inlichtingenpersoneel ontbrak en het vakgebied werd door enkelen zelfs het sterfhuis van de marine genoemd'

Deze focus werd versterkt door de *can do*-mentaliteit die kenmerkend is voor veel marinepersoneel. De mentaliteit droeg er, met name in de beginjaren van de missies, aan bij dat de balans vaak doorsloeg naar het plannen en uitvoeren van operaties ten kostte van het doorgronden van een complexe operationele omgeving.

Conclusie

De slotsom is dat de rol van inlichtingen tijdens de operaties *Atalanta* en *Ocean Shield* gaandeweg steeds belangrijker werd. Dit artikel onderkent vijf aandachtspunten die hierop van invloed zijn en die tevens kunnen helpen bij de verdere vormgeving van informatiegestuurd optreden binnen de Koninklijke Marine en de rol van inlichtingen daarin. Allereerst komt naar voren dat een doordachte inlichtingensturing bijdraagt aan de gerichte inzet en effectiviteit van (inlichtingen)capaciteiten. Ten tweede zijn voldoende personeel en middelen van belang. Het gaat hierbij niet alleen om *dedicated* inlichtingenmiddelen en -personeel, maar ook om de inzet van organieke middelen en personeel voor inlichtingentaken. Het derde punt betreft de opslag van data zodat reeds verkregen inlichtingen beter kunnen worden ontsloten. Het vierde aandachtsgebied betreft internationale samenwerking. Het gaat hier om mechanismen om effectief informatie en inlichtingen te delen en om deze in te passen in de nationale richtlijnen en belangen van de landen die militair-maritieme eenheden bijdragen.
Ten slotte is de organisatiecultuur van de Koninklijke Ma-

rine van belang. Historische ontwikkelingen en bestaande procedures resulteerden erin dat, met name in de beginjaren van de missies, de rol van inlichtingen onder druk stond. Maar gaandeweg is het besef toegenomen dat inlichtingen van grote toegevoegde waarde kunnen zijn voor de operatie. Dit besef, maar ook de inzichten in de andere geïdentificeerde aandachtspunten, kan de marine helpen bij het verder vormgeven en professionaliseren van informatiegestuurd optreden.

LTZ2 C.B. (Coen) Coen Hopperus Buma (SD) MA MLA is werkzaam op het MHK. Prof.dr.ir. S.J.H. (Sebastiaan) Rietjens is hoogleraar Intelligence & Security Studies aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA. **De auteurs zijn alle respondenten dankbaar voor hun tijd en feedback.**

Noten

1 Ministerie van Defensie, *Defensievisie 2035. Vechten voor een veilige toekomst* (oktober 2020), 19.
2 Fanneke Eelman-Frinks, 'DOKM. Versterken van de Marine,' *Alle Hens* no.01 (2020): 8-11.
3 Sebastiaan Rietjens, 'Intelligence in Defence Organizations: a tour de Force,' *Intelligence & National Security* 17, no.1 (2020): 717-733.
4 Sherman Kent, 'The need for an intelligence literature', in *Studies in Intelligence* 1, no. 1 (1955). p. 4. Zie: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol1no1/pdf/v01i1a01p.pdf.
5 Zie bijvoorbeeld Ministerie van Defensie, Beleidsvisie IGO – Informatiegestuurd – Datagedreven – Resultaatgericht – conceptversie juni 2020.
6 Peter Gill and Mark Phythian, 'From Intelligence Cycle to web of Intelligence. Complexity and the conceptualization of Intelligence', in: *Understanding the Intelligence Cycle*, edited by Mark Phythian, 21-42 (New York 2014).
7 Ministerie van Defensie, *Beleidsdoorlichting, bescherming kwetsbare scheepvaart 2008-2013* (16 juli 2014) 16.
8 Operatie Ocean Shield is in 2016 beëindigd, maar Operatie Atalanta is momenteel nog steeds actief.
9 Idem, 35-36.
10 BBC, *Somalia piracy: How foreign powers are tackling it* (11 December 2018) Zie: https://www.bbc.com/news/world-africa-46454055.
11 Ministerie van Defensie, *Beleidsdoorlichting.* '*Bescherming kwetsbare scheepvaart nabij Somalië*,' 36-37, 40 en 58.
12 Ministerie van Defensie, *Evaluatie. Nederlandse inzet in de antipiraterij-operaties Atalanta en Ocean Shield 2013*, 25 september 2014, p. 18.
13 Ministerie van Defensie, *Beleidsdoorlichting*, 37.
14 Idem, 36.
15 Idem, 11.
16 Eindevaluatie inzet in antipiraterijoperaties 'Atalanta' en *Ocean Shield* van September 2011 tot December 2012 (24 september 2013) 18-19.
17 Ministerie van Defensie, *Eindevaluatie inzet in antipiraterijoperaties September 2011 tot December 2012* 9 & Ministerie van Defensie, *Evaluatie. Nederlandse inzet in de antipiraterijoperaties Atalanta en Ocean Shield 2013,* 10.
18 Ministerie van Defensie, *Beleidsdoorlichting,* 21.
19 Joseph Soeters, 'Organizational Cultures in the Military', in: *Handbook of the Sociology of the Military,* G. Caforio and M. Nuciari (eds.) (New York, 2018) 251-272 & Christ Klep, Van wereldmacht tot 'braafste jongetje': Onze militaire identiteit door de eeuwen heen (Amsterdam, 2009) 102.
20 Soeters, 'Organizational Cultures in the Military', 263.
21 R.M. de Ruiter, *Breuklijn 1989. Continuïteit en verandering in het Nederlandse defensiebeleid 1989-1993* (24 Oktober 2018, Breda) 89.

CARTOON

Boeken

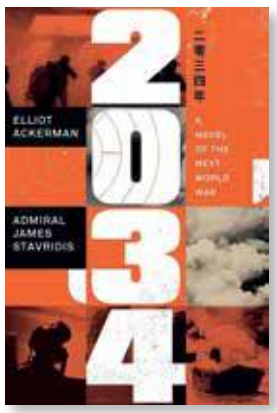

2034, A novel of the next world war	
Auteurs	Ellito Ackerman en Admiral James Stavridis
Uitgever	Penguin Adult, 2021
Omvang	320 blz
Prijs	€25,49
ISBN	9781984881250

Het is een relatief nieuw genre: romans over de volgende oorlog tussen de VS en China. Nadat in 2016 het boek Ghost Fleet de primeur had, verschenen meer boeken met dit toekomstige conflict als centraal thema. Recent verscheen het boek *2034, A novel of the next world*. Wat het onderscheidt van de rest is dat het is geschreven door twee oud-militairen en niet de minsten: admiraal Stavridis was de hoogste militair van de NAVO en bouwde daarna een carrière op in de universitaire wereld en de media en bij een investeringsfonds. Ackerman diende met de Amerikaanse speciale eenheden in Irak en Afghanistan en verdiende daar verschillende hoge onderscheidingen.

Het boek speelt zich af in de nabije toekomst en begint met een confrontatie op zee tussen smaldelen van de Amerikaanse en Chinese marine in de Zuid-Chinese Zee. Door een verrassingsaanval met cybertechnologie worden drie Amerikaanse Arleigh Burke-jagers uitgeschakeld. Tegelijkertijd wordt een F35 van de Amerikaanse marine gedwongen een landing te maken in Teheran. Dit is de start van een wild verhaal dat zich afspeelt in onder meer de Barentszzee, Kaliningrad, Beijing, Washington, Taiwan, New Delhi en de Straat van Hormuz.

In het verhaal worden de Verenigde Staten keer op keer geconfronteerd met het feit dat hun technologische voorsprong en de volledige afhankelijkheid van moderne wapens, hen zeer kwetsbaar maken ten opzichte van een tegenstander die dat weet uit te buiten. China slaagt daarin. Zo lukt het de Chinezen om het zeegebied rondom Taiwan af te sluiten voor alle Amerikaanse sensoren en verhinderen ze daarmee het opereren van de Amerikaanse vloot rondom Taiwan. Hierbij hoeven de ze geen schot te lossen. China is zo succesvol dat Amerika zijn toevlucht moet nemen tot drastische acties om het conflict in zijn voordeel te kunnen beëindigen. Tegelijkertijd worden de Chinezen geconfronteerd met de beperkingen van hun politieke en militaire systeem. Ook zij zijn niet in staat de vijand hun wil op te leggen om hun doel te bereiken. Uiteindelijk verschijnt een derde speler op het strijdtoneel die beide strijdende partijen dwingt tot een vredesakkoord te komen.

Het valt toch enigszins tegen dat de auteurs van een boeiend opgezet en actueel thema, een confrontatie tussen de VS en China, met aandacht voor technologische kwetsbaarheid en verschuivende geopolitieke krachten, een te ingewikkeld verhaal maken. Waarschijnlijk om het nog spannender en dramatischer te maken, maar de complexe verhaallijnen maken het eerder ongeloofwaardig. Zo belandt een Iraanse generaal van de Revolutionaire Garde, na een disciplinaire straf, als luitenant-ter-zee op een oud Russisch korvet. Even later verdrinkt een complete divisie Spetznatz-luchtlandingstroepen in zee, omdat ze het doel met kilometers mist door een misrekening met de wind. Allemaal verhaallijnen die de aandacht afleiden. Ook andere details lijken soms vergezocht. Maar omdat het boek zich in 2034 afspeelt, is het de schrijvers vergeven.

Desondanks biedt het boek voldoende spanning. Het geeft het gemiddelde KVMO-lid wellicht meer aanleiding of perspectief om na te denken over wat er op veiligheidsgebied gaat gebeuren in Azië en welke invloed dat kan hebben op bijvoorbeeld de veiligheid van Europa. En misschien zelfs ook op de toekomstige gevraagde capaciteiten van de Koninklijke Marine.

LTZ1 (LD) KMR M. Venema

Column

'Het is vijf uur. Einde dienst. Ik heb mijn werk niet af, maar thuis staan de piepers op tafel en dus zit het er weer op voor vandaag.'
Dat is niet de houding die je van een defensiemedewerker mag verwachten. Toch heeft de terugtrekking van de Nederlandse militairen uit Afghanistan daar iets van. We gaan weg, omdat het lang genoeg geduurd heeft. Niet omdat de doelen zijn bereikt. De belangen van de bevolking lijken ondergeschikt. Niet de *endstate* geeft de doorslag, maar de *enddate*. Een volgend kabinet zou echt eens serieus moeten kijken naar de vraag of Nederland de doelen van een vredesoperatie, de *endstate*, zwaarder moet laten wegen.

De militaire betrokkenheid van het Westen met Afghanistan begon twintig jaar geleden na de aanslagen van 11 september 2001 op New York en Washington. Het Taliban-regime in Afghanistan verschafte de terroristische organisatie Al-Qaida en diens leider Osama bin Laden een thuisbasis waar de aanslagen georganiseerd konden worden. De *war on terror* van voormalig president George W. Bush begon. Op 7 oktober 2001 werd Afghanistan binnengevallen en binnen korte tijd werd het Taliban-regime verdreven naar de bergen. Nederland deed al snel mee. De eerste bijdrage was maritiem: de fregatten Hr.Ms. Van Almonde en Hr.Ms. Van Amstel gingen in de wateren rond het Arabisch schiereiland patrouilleren.

De Nederlandse betrokkenheid kreeg in de jaren daarna vorm met militaire aanwezigheid in het Noorden van Afghanistan en vanaf 2006 in de provincie Uruzgan. Was dat een vechtmissie of een opbouwmissie? Volgens de Artikel 100-brief van december 2005 ging het om allebei: om het bevorderen van veiligheid en stabiliteit en om het scheppen van voorwaarden voor bestuurlijke en economische wederopbouw. Of, zoals toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot het in het Kamerdebat toelichtte: 'Alle instrumenten van ons buitenlands beleid zijn in samenhang en onder internationale coördinatie ingezet. Zonder stabiliteit, zonder een veilige omgeving, geen wederopbouw en geen ontwikkeling. Hier ziet u de koppeling van de missie waarvoor wij uw goedkeuring vragen: stabiliteit en daardoor opbouw en wederopbouw.'

'Is de Taliban verslagen? Neen. Is er een functionerende democratie en rechtsstaat? Nauwelijks. Bloeit de economie? Integendeel'

Dieptepunt was de beëindiging van de Nederlandse deelname aan de missie in Uruzgan. Niet omdat de doelen van veiligheid en opbouw waren bereikt, maar omdat het kabinet niet tot een besluit tot verlenging van onze aanwezigheid kon komen. Nederland bleef in de jaren daarop weer wel in Afghanistan. In andere provincies en met veel kleinere missies.

Nu is dan de terugtrekking aangekondigd. President Biden besloot dat alle Amerikaanse troepen per 11 september 2021 (inderdaad, twintig jaar later) Afghanistan verlaten moeten hebben. Is de Taliban verslagen? Neen. Is er een functionerende democratie en rechtsstaat? Nauwelijks. Bloeit de economie? Integendeel. Wat is dan de reden voor de Amerikaanse president? Hij zei: 'I concluded that it's time to end America's longest war. It's time for American troops to come home.'

Stabiliteit en wederopbouw zijn misschien niet bereikt, onze inzet en aanwezigheid is niet voor niets geweest. Dat heeft oud-Commandant der Strijdkrachten generaal b.d. Van Uhm in een interview vet onderstreept. We hebben aan de bevolking van Afghanistan laten zien dat er een alternatief is voor fundamentalistische onderdrukking en voor anarchie. Namelijk een eigen vorm van overleg en democratie, respect voor de rechten van vrouwen en onderwijs voor kinderen. En de meeste Afghanen staan in de rij bij presidentsverkiezingen. Ze willen niet meer terug naar de vorige eeuw, aldus Van Uhm.

Twintig jaar na *nine eleven* is de wereld natuurlijk veranderd. Er zijn nieuwe, oude zorgen opgekomen. Dat bleek in 2014 toen de Krim geannexeerd werd en vlucht MH17 uit de lucht werd geschoten met 196 Nederlanders aan boord. En vandaag zijn er Russische troepenbewegingen aan de grens met Oekraïne. Vredesoperaties van een omvang als die in Uruzgan moeten wijken voor waakzaamheid aan de rand van het NAVO-verdragsgebied.

Toch zullen zich situaties blijven voordoen waarin een Nederlandse bijdrage gevraagd wordt aan vredesoperaties. Daar moet dan zoals altijd serieus over worden nagedacht. Niet alleen over de vraag of de missie zinvol is voor de bevolking in kwestie en verantwoord is voor onze militairen. Maar ook over de vraag of de doelen bereikbaar zijn. Je gaat niet weg omdat je vindt dat het lang genoeg geduurd heeft, maar omdat je bereikt hebt wat je wilde doen.

'We gaan pas naar huis als het werk af is.'

Prof. dr. Theo Brinkel is KVMO hoogleraar Militair-maatschappelijke studies aan de Universiteit Leiden.

De Mulberry-havens bij Normandië: een 'over the top'-project?

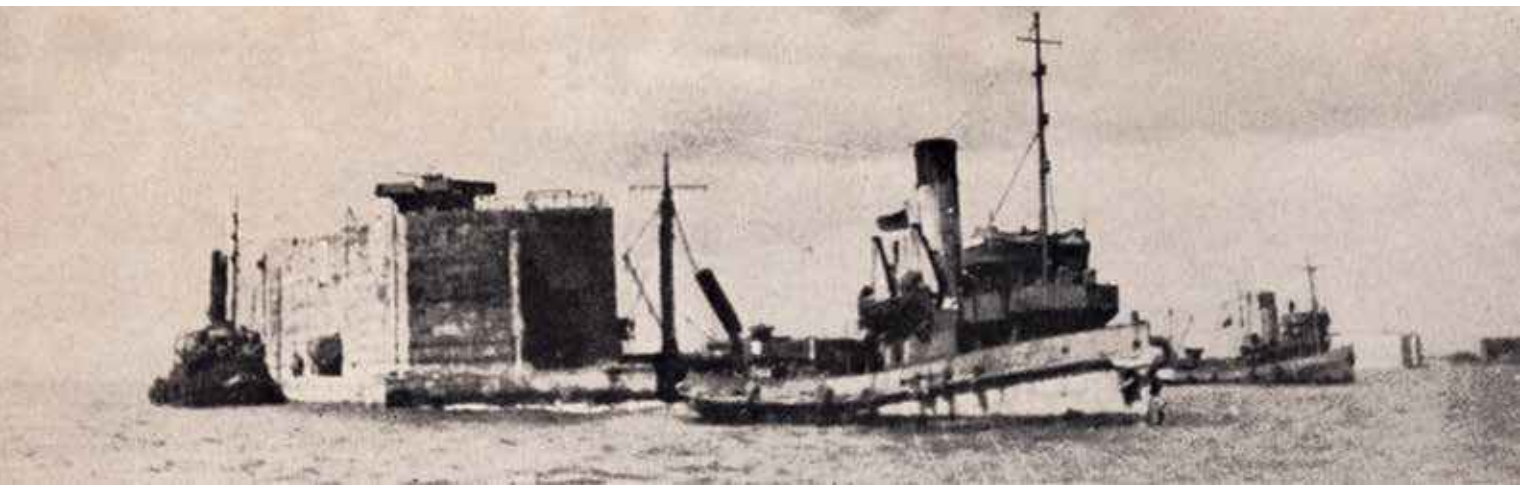

Mulberry-caisson onder sleep tijdens de passage over Het Kanaal, juni 1944. (Bron: John P. Taylor, The Prefabricated Port of Arromanches 'Mulberry B' London May 1945)

Bij de voorbereiding van de landingen in 1944 in Normandië bezorgde de logistieke ondersteuning van de troepen de geallieerden veel hoofdbrekens. Alleen al op de invasiedag, 6 juni, moesten vijf divisies aan land worden gezet. Vijf dagen later diende dit aantal te zijn verdubbeld. Het ondersteunen en onderhouden van deze strijdmacht vergde duizenden tonnen munitie, brandstof, goederen en rollend materieel.

In de eerste week na de landing dienden dagelijks 8.000 tot 12.000 ton te worden aangevoerd. Het geallieerde opperbevel vreesde dat onvoldoende materiaal via de stranden zelf aan land kon worden gezet. Het ontbrak het in de landingszones aan behoorlijke havens. De verovering van de grote Franse Kanaalhavens had daarom absolute prioriteit.

De Duitse legerleiding was zich er evenzeer van bewust dat het bezit van de Franse havens noodzakelijk was om een geallieerde invasie te doen slagen. Havensteden als Brest, Cherbourg, Le Havre, Boulogne en Duinkerken hadden daarom de status van *Festung* en waren veranderd in zwaar gefortificeerde steunpunten in de Atlantikwall. Het geallieerde opperbevel ging er vanuit dat de verovering van deze zeehavens gepaard zou gaan met langdurige en zware gevechten en dat ze pas na uitgebreide herstelwerkzaamheden in gebruik konden worden genomen. De duizenden tonnen aan materieel en goederen moesten daarom op een andere manier aan land komen. De aanleg van kunstmatige havens en veilige ankerplaatsen leek dé oplossing te zijn voor dit logistieke vraagstuk.

Het ontwerp en de bouw

De Britse premier Sir Winston Churchill geldt als de belangrijkste geestelijk vader van de kunstmatige havens. Hij sprak zich in 1942 in een memo nadrukkelijk uit vóór de ontwikkeling ervan. Niet iedereen was enthousiast. De Britse commandeur John Hughes-Hallett meende dat het afzinken van schepen voor de Franse kust afdoende was. Ingenieurs en wetenschappers kregen zijns inziens te veel ruimte om het havenplan naar eigen hand te zetten, wat het project nodeloos compliceerde. In augustus 1943, tijdens een conferentie in het Canadese Quebec, werd het plan geconcretiseerd. De geallieerde opperbevelhebber voor Europa, de Amerikaanse generaal Dwight D. Eisenhower benadrukte dat voor een succesvolle invasie van West-Europa minstens twee kunstmatige havens nodig waren. Zij kregen de codenaam Mulberry. De eerste, Mulberry A(merican), telde drie pieren en zou op Omaha Beach bij het dorp Saint-Laurent-sur-Mer moeten komen. De tweede haven, Mulberry B(ritish), was voorzien bij Gold Beach nabij de plaats Arromanches en moest drie grote en een kleine pier omvatten.

De Mulberry-havens waren voorzien van twee rijen golfbrekers om de eigenlijke haven en pieren te beschermen. De buitenste rij, de zogeheten Bombardon floating breakwaters, bestonden uit brede, dunne stalen strips van 60 meter lengte, met aan beide zijden een soort vinnen die deels onder water lagen. De 400 ton zware gevaartes lagen in een sliert in lengterichting naast elkaar. Zij moesten bij hoge zee de golfslag breken, zodat er toch aan de pieren gelost kon worden. De tweede rij golfbre-

kers bestond uit zogeheten Gooseberries en Phoenix-caissons. Een Goosebery omvatte een rij verouderde schepen, codenaam Corncobs, die evenwijdig aan de kust op een vastgestelde plaats tot zinken werden gebracht. Groot-Brittannië stelde hiervoor ongeveer dertig schepen beschikbaar. Nederland leverde twee koopvaardijschepen, de Parklaan en de Parkhaven, alsook de uit de vlootsterkte afgevoerde lichte kruiser Sumatra. De Phoenix-caissons waren betonnen constructies, met een gewicht tussen de 1.600 en 5.780 ton, die soms wel zes verdiepingen telden. Deze caissons moesten met sleepboten over Het Kanaal worden getransporteerd om ze vervolgens voor de Normandische kust af te zinken.

De kunstmatige havens zelf telden drie basiscomponenten: Spud Piers, Whales en Beetle-pontons. De Spud Piers waren kadeonderdelen waarop transportschepen en grote landingsschepen hun lading konden lossen. Deze constructies omvatten grote pontons die op elk van de vier hoeken waren voorzien van poten, waarmee ze op de zeebodem werden verankerd. Hiermee konden zij niet afdrijven maar wel met het getijde meebewegen. De Whales, die op de Beetle-pontons lagen, waren wegsegmenten die de uiteinden van de Spud Piers met het strand verbonden. De Whales vormden flexibele wegen die dankzij de pontons eveneens met het tij meebewogen. De bouw van alle onderdelen van de Mulberry-havens was een enorm arbeidsintensieve klus: zes maanden lang waren 45.000 Britse arbeiders ermee doende. De kunstmatige havens werden zo belangrijk geacht dat de bouw ervan voorrang kreeg op nagenoeg alle overige geallieerde militaire en civiele projecten.

De oversteek, montage en ingebruikname

Medio mei 1944 lagen alle onderdelen voor de Mulberry-havens gereed in diverse havens in Zuid-Engeland. Voor het transport waren 132 sleepboten verzameld, waarvan er zeven onder Nederlandse vlag voeren. Zij sleepten vanaf 6 juni de componenten voor beide havens naar de overkant van Het Kanaal. De eerste schepen en caissons werden op respectievelijk 7 en 8 juni voor de kust van Normandië afgezonken. Een van deze vaartuigen was het in 1911 gebouwde Nederlandse ss Parklaan (3800 ton) onder gezagvoerder Antonie van Hilten. Het schip had in de weken voor de invasie een ballast van 3.000 ton zand geladen. In de waterdichte schotten waren gaten geboord en in de ruimen springladingen geplaatst. Tevens waren manschappen van de Britse Royal Artillery geëmbarkeerd voor het bemannen van de op het schip geplaatste luchtdoelartillerie. Op 5 juni waren de zink-

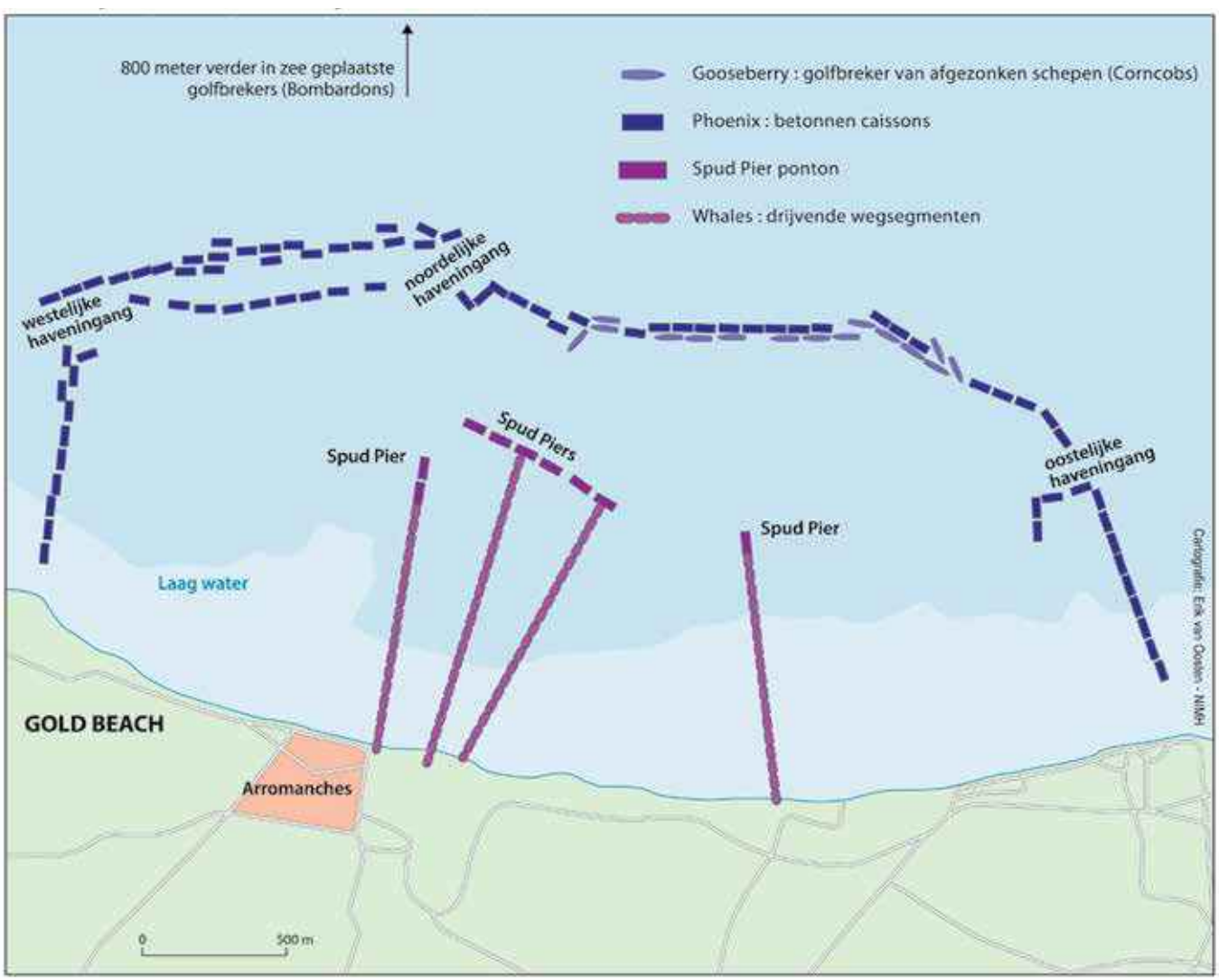

Mulberry B (British) haven bij Gold Beach, Arromanches

schepen voor de Gooseberries in de baai van de Britse havenplaats Poole in vijf groepen verdeeld. Groep 3 bestond uit de Parklaan en dertien andere geallieerde Corncobs en vertrok op 6 juni naar Normandië.
Op 8 juni, nadat al twee schepen bij het invasiestrand Gold Beach waren afgezonken, vroeg een Britse liaisonofficier op de Parklaan aan Van Hilten of hij met de voorsteven de achtersteven van de juist voor hen afgezonken Corncob kon rammen, zodat beide vaartuigen aan elkaar vast kwamen te zitten. Van Hilten hield er rekening mee dat dit gezien de stroom en deining niet zou lukken. Niettemin voer hij op volle kracht op het doelschip af, waarna *last minute* iets naar stuurboord werd uitgehaald. De voorliggende Corncob werd minder dan een halve meter uit het midden geraakt, maar de Parklaan bleef niet vastzitten en schoof over stuurboord weg. Hierop liet de Nederlandse kapitein razendsnel de trossen uitbrengen waarna de Parklaan aan het andere schip werd vastgelegd. Door hierna de vooraf geplaatste explosieven te laten springen, zonk het schip en lag het na enige minuten precies op de aangewezen plaats. Een tevreden Van Hilten ging hierop met de laatste bemanningsleden van boord, terwijl de Britse gunners het afweergeschut bemanden. De Nederlanders verlieten met een Amerikaans landingsvaartuig de Normandische wateren en keerden terug naar Groot-Brittannië.

Het zou nog dagen duren voordat alle havenonderdelen waren gemonteerd. Los van de omvang van de havens, bemoeilijkten slecht weer en stroming de bouw ervan. Op weg naar Normandië waren door hoge golven vijf Whales en twee Phoenix-caissons verloren gegaan. De soms sterke onderstroom voor de kust hielp bovendien niet bij het plaatsen van de caissons. Zo moest Jan Kalkman, de gezagvoerder van de Nederlandse sleepboot Dexterous, op 7 juni in de Amerikaanse sector bij Mulberry A de door hem gesleepte Phoenix-caisson nabij de kustplaats Isigny-sur-Mer ten anker brengen. Deze zou later door kleinere sleepboten naar zijn definitieve plaats van bestemming bij de Gooseberry worden gebracht. Het gevaarte was uitgerust met een cilindervormig anker bestaande uit twee stukken beton waaraan een kabel was bevestigd. Er stond een sterke stroom en Kalkman betwijfelde of het zogenaamde anker het zou houden. Een op de Dexterous meevarende Amerikaanse officier drong er niettemin op aan de caisson te verankeren. De op de Phoenix geplaatste VS-militairen gooiden hierop de sleepketting los en lieten de betonnen cilinder in zee. De Phoenix begon zoals Kalkman al had ingeschat af te drijven en dreigde in de buurt liggende munitieschepen te rammen. De Nederlanders stoomden in allerijl naar de Phoenix en namen deze op sleeptouw, waardoor zij op het nippertje voorkwamen dat deze een munitieschip raakte. Na twee lange uren arriveerde uiteindelijk een kleine havensleepboot, die de Phoenix-caisson naar haar afzinkpositie dichter onder de kust bracht.

De Amerikanen gingen ervan uit dat ze twaalf dagen nodig hadden om Mulberry A te bouwen. In de tussentijd moest naar alternatieven worden gezocht voor de bevoorrading van de troepen. Het Amerikaanse leger drong er bij zijn eigen marine op aan als experiment een Landing Ship Tank (LST) op het strand te laten lopen en te bekijken of ook zo voorraden aan wal konden worden gebracht. Ondanks het feit dat de US Navy hier tevoren weinig enthousiast over was, bleek de proef succesvol. Wel had deze manier van aanvoer zo haar nadelen: wanneer een LST op het strand liep, moest worden gewacht op laagtij om te kunnen lossen. Ook kon de LST pas bij vloed weer loskomen. Het was al met al een proces dat meer dan twaalf uur in beslag nam.

> ‘De montage van de Mulberry-havens verliep bepaald niet probleemloos’

De montage van de Mulberry-havens verliep bepaald niet probleemloos. Een aantal Whale-segmenten waren tijdens de Kanaaloversteek verloren gegaan. Het was als gezegd de bedoeling dat Mulberry A uit drie pieren zou bestaan; twee voor normale voertuigen en één voor tanks. Door het voornoemde materiaalverlies was dit onmogelijk en volgde kannibalisatie van een van de voertuigen-pieren om alsnog de tank-pier te monteren. De geïmproviseerde pier voldeed goed: al na 38 minuten wist de bemanning van de eerste LST maar liefst 78 voertuigen te ontladen. In vergelijking met de LST’s die op het strand werden gelost werd zo belangrijke tijdwinst geboekt. Een LST die in een Mulberry loste, was al na twaalf uur teruggevaren naar Groot-Brittannië, opnieuw beladen en weer onderweg naar Normandië. Vanaf 16 juni waren de havens de facto operationeel, maar het zou nog enige dagen duren voordat zij volledig voltooid waren.

Op 18 juni waren alle drijvende wegen van Mulberry A gereed en konden zes LST’s tegelijkertijd hun goederen en materiaal uitladen. Dezelfde dag brachten de Amerikanen maar liefst 8.690 ton aan goederen aan land. Dit was bijna voldoende om in de behoeftes te voorzien van de inmiddels 590.000 man tellende troepenmacht in Normandië. De geallieerden namen op 20 juni Mulberry B in gebruik. Hier kwam vanaf dat moment dagelijks ongeveer 7.000 ton aan goederen aan land. Veel Amerikaanse militairen, die aanvankelijk sceptisch waren over het havenproject, realiseerden zich nu dat deze constructies erg bruikbaar waren. Zij zinspeelden er zelfs op de havens winterklaar te maken door meer Phoenix-caissons te bestellen en zo dubbele golfbrekers te creëren.

Tegenslag en improvisatie

Het Mulberry-project kreeg evenwel al spoedig met grote tegenslag van doen. Hoewel de militair-meteorologische dienst rustig weer had voorspeld, stak op 19 juni een zware storm op. Omdat tegelijkertijd sprake was van springtij in Het Kanaal, had de storm, die dagenlang aanhield, grote gevolgen voor de kunstmatige havens. Bij Mulberry B bleef de schade beperkt, omdat ze meer bescherming genoot van zandbanken en kliffen. Voor Mulberry A pakte het noodweer desastreus uit. Hier ramden schepen en landingsvaartuigen de pieren. De Bombardons raakten los, omdat zij onvoldoende verankerd waren,

en sloegen als stormrammen de pieren en pontons aan stukken. Ook bleken de caissons uiteindelijk te laag om de enorm hoge golven te kunnen weerstaan en werden bressen geslagen in de Gooseberries. Toch voldeden de havens aan de verwachtingen. Op het hoogtepunt van de storm stonden zij bloot aan acht keer de hoeveelheid golfslag en stroming waarvoor zij waren ontworpen.

Nadat de storm op 23 juni luwde bleek dat de schade aan Mulberry A te groot was om de haven in korte tijd te herstellen. Een meevaller was dat de DUKW's, amfibische bevoorradingsvoertuigen, de storm hadden overleefd doordat zij op het strand waren geparkeerd. Zij kregen in de volgende periode een belangrijke taak bij het lossen van schepen die voor de kust voor anker lagen. De bemanningen van de DUKW's gingen daarbij zo enthousiast te werk dat deze voertuigen, in combinatie met het stranden van LST's, zelfs meer goederen in de Amerikaanse zone aan land brachten dan vóór de storm. Te weten: 16.395 ton op 23 juni tegenover 14.360 ton op 18 juni. Dit was alleen mogelijk door de veilige ligplaats die was gecreëerd door de Phoenix-caissons en Gooseberry-zinkschepen. Mulberry A werd uiteindelijk niet meer hersteld. De nog bruikbare piersegmenten gingen over naar Mulberry B. De kunstmatige haven bij Gold Beach bleek van grote waarde: tot eind oktober 1944 kwamen hier 628.000 ton aan goederen, 4.000 voertuigen en 220.000 manschappen aan land.

Het einde van de Mulberry-havens

Hoewel de havens waren ontworpen om ongeveer twee maanden dienst te doen, bleven zij uiteindelijk veel langer in bedrijf. Dit was vooral het gevolg van het (nog) later dan verwacht beschikbaar komen van Franse havens. De bevrijding van Cherbourg was bijvoorbeeld pas op 26 juni een feit. Daarbij troffen de Geallieerden de haven, zoals gevreesd, grotendeels verwoest en onbruikbaar aan. De bevrijding van Le Havre liet tot 12 september op zich wachten. De haven kon pas op 9 oktober in gebruik worden genomen. Het duurde daarna tot 28 november voordat het eerste geallieerde schip in de twee maanden eerder veroverde haven van Antwerpen aanmeerde. Eerst moest nog de bevrijding van beide oevers van de Westerschelde volgen, alsook diende de zeearm mijnenvrij te worden gemaakt. Dit alles had tot gevolg dat de kunstmatige haven bij Arromanches niet twee maanden, maar bijna een half jaar dienst deed.

De Normandische wegen waren na maandenlang intensief vrachtverkeer zodanig achteruit gegaan dat dit de doorvoer van goederen en manschappen meer en meer bemoeilijkte. Op 16 oktober gaf het geallieerde hoofdkwartier daarom de opdracht het onderhoud aan de Mulberry-haven stop te zetten, uitgezonderd één pier die tot en met 19 november voor Amerikaanse vaartuigen dienst bleef doen.

Vraagtekens bij het project

De bouw van de Mulberry-havens vormde een enorme belasting voor de Britse oorlogsindustrie. Zo vond de bouw van veel van de met staal versterkte caissons op scheepswerven plaats, wat ten koste ging van de bouw en reparatie van schepen en vooral landingsvaartuigen. En dat terwijl een van de redenen om de Mulberry-havens te bouwen juist het tekort aan landingsvaartuigen was geweest. Veel operationele commandanten – zoals de marinebevelhebber tijdens D-day, de Britse admiraal Sir Bertram Ramsay – stonden sceptisch tegenover de kunstmatige havens, maar niemand waagde het Churchills project te bekritiseren. De Mulberries stonden lang te boek als zijnde cruciaal voor het welslagen van de invasie. Maar ondanks het verlies van hun Mulberry, wisten de Amerikanen eind juni dagelijks met behulp van LST's en DUKWs zelfs ruim 16.000 ton voorraden aan land te brengen. Veel meer dan mogelijk was met behulp van een Mulberry.

Restanten

Voor de kust en op het strand van Arromanches zijn nog altijd de overblijfselen zichtbaar van Mulberry B. Het betreft enige Phoenix-caissons en pontons voor de Whales. Opvallend genoeg bevinden zich ook in Nederland onderdelen van Mulberry-havens. Het Watersnoodmuseum in het Zeeuwse Ouwerkerk is namelijk gevestigd in vier reserve Phoenix-caissons, die in 1953 zijn gebruikt om bressen in de dijk te dichten die eerder dat jaar waren ontstaan na de rampzalige stormvloed.

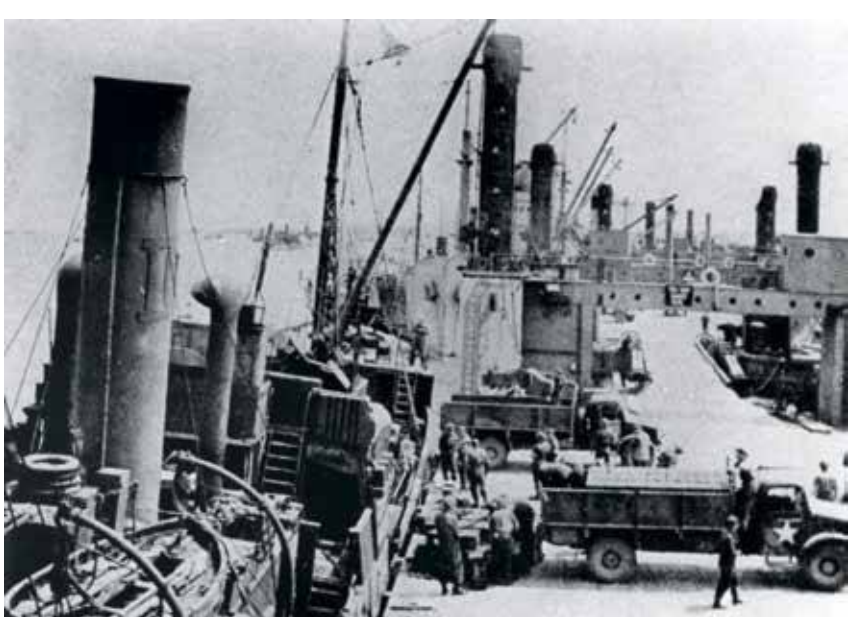

Overzicht van de kunstmatige aangelegde Mulberry-haven van aaneengesloten caissons bij Arromanches, juni 1944 (NIMH)

Dit artikel is een bewerkte versie van de bijdrage in de augustuseditie 2020 van de online krant 75jaarvrij.nl, samengesteld en uitgegeven door het NIMH in Den Haag.

De verandering zijn

Vertrouwen in beweging

Deze maand is reden voor een feestje. Op 20 mei overhandigen we een prijs aan de Oceans1 matchwinnaar 2020-2021 (zie QR-code). Oceans1 is een serieuze game voor zeevarenden die de ecologische *footprint* van hun schip reduceren. Inmiddels is de businesscase duidelijk, maar gaan we ons daardoor laten leiden? In deze column kijk ik terug op het eerste jaar en wordt mijn conclusie duidelijk.

In de aanloop naar de start van Oceans1 zorgden open gesprekken met commandanten en kapiteins voor deelname van negen bemanningen. We maakten de delegaties bekend met het Oceans1-platform, stelden een dataprotocol op en onderhielden contact. Door te doen werd in een versneld tempo een data-infrastructuur ingeregeld. We ontdekten dat sommige schepen helemaal geen data logden, andere die alleen met een floppy konden afleveren en weer andere wel een datalogger hadden, alleen bleek die al twee jaar niet operationeel. Prachtig! Wat duidelijk is dat, in deze fase van transitie naar datagestuurd, nog (altijd) veel menselijk potentieel en betrokkenheid *in de loop* noodzakelijk is.

Het spelelement ontketent het menselijk potentieel intrinsiek. De onderlinge interactie op de OceansX-applicatie, -website en -community moet zorgen voor onderlinge (*peer to peer*) stimulans en borging. Het delen van persoonlijke ervaringen heeft daarbij altijd de voorkeur. Ofwel, niet alleen successen delen, maar juist ook hobbels en tegenvallers.

Businesscases leiden niet automatisch tot beweging. Maar uit beweging ontstaan dikwijls businesscases. Blijven we sturen op businesscases of gaan we vertrouwen op beweging? Het is een gevoelige balans...

Die interactie gaat allesbehalve vanzelf! Neem bijvoorbeeld alleen al het *onboarding* op het platform wat, door het grote aanbod van sociale netwerken, een hele toer blijkt. Gaandeweg is een groep OceansX-pioniers aangetreden die zich hard is gaan maken voor deze interactie. Ze ondersteunen met enthousiasme en halen verhalen actief op.

Inmiddels is het aantal deelnemende schepen gegroeid naar vijftien. De Deense marine doet voor het tweede jaar mee en inmiddels sluiten ook commerciële schepen aan. Hoe cool! Er zijn vijf projecten opgepakt met maatschappelijke partners. Die maken gebruik van de Oceans1-infrastructuur. In samenwerking met de afdeling Data voor onderhoud hebben we 400 bruikbare datasets verzameld en kunnen we steeds specifieker worden in hoeveel CO2 er bespaard is. Want de businesscase moet duidelijk zijn toch?

Berend van de Kraats is oud-onderzeebootcommandant en initiatiefnemer van BOOST. Met de maatschappelijk geïntegreerde doetank OceansX werkt hij nu aan een nieuwe manier van organiseren. Hierin staat het menselijk potentieel centraal en wordt het volledig ingezet om te werken aan wat ons dierbaar is.

Uit de data blijkt dat een bemanning tussen de 10 tot 20 procent minder brandstof kan verbruiken per jaar zonder het operationele product te beïnvloeden. Met een gemiddeld verbruik van 30m3 per dag levert dat dus 8760 kg CO2-reductie op per dag (aangenomen dat geldt: 2.92kg CO2 per liter). Met 100 vaardagen per jaar zou dat alleen al 150K per schip opleveren. Met die businesscase zit het dus wel goed.

Maar de businesscase maakt alles té klein. Zo kan een businesscase voor CO2 volledig kloppen, maar kan het zomaar dat deze ontoereikend is om ons klimaatprobleem op te lossen. Een businesscase leidt niet automatisch tot beweging, maar een beweging vaak wel tot businesscases. Laten we bovenstaande businesscase dan ook gebruiken om vertrouwen te hebben om te gaan bewegen. De wereld verlangt immers dat we dat, als collectief, steeds efficiënter (ontkokerd) kunnen. OceansX blijft zich zich daarvoor inzetten. Specifiek ook voor een duurzame maritieme sector met Oceans1. In welke vorm kunnen we jullie ondersteunen in 2021-2022?

Blijf in contact!

- ***Bekijk www.Oceansx.nl – Oplossen vanuit beweging***
- ***berend@oceansx.nl*** *voor reacties en tips*
- *Volg ons op* ***@oceansx.nl*** *en* ***/company/oceans/***

https://bit.ly/2QUYP9e

Jong

NAAM KENNETH LELIEVELD
LEEFTIJD 22 JAAR
RANG LTZ3 (LD)
WAT HEM BEZIGHOUDT COVID-19 EN DE ONDERZEEBOOTGROT

Afgelopen januari begon een nieuwe lichting LD-officieren aan 'de andere kant van de dijk'. Na een aantal jaar op het KIM, voor sommigen zelfs 4, was het eindelijk tijd voor de Praktische bedrijfsintroductie (PBI). Deze periode kenmerkt zich als een leuke periode waarin men veel ziet en ervaart.

Zelf had ik de eer om mijn PBI te beginnen tijdens de *Joint Artic Training* (JAT) in Noorwegen bij de *Surface Assault & Training Group* (SATG). Ik heb deze periode zeer positief ervaren en best veel kunnen zien. Vol verwachting maakte ik op 9 januari jl. de reis naar Olavsvern. De voormalige marinebasis beschikt over een dok in een berg waarin de Noorse Onderzeebootklasse kan afmeren. Dit was erg bijzonder om te aanschouwen. Voor de SATG was het een ideale locatie om landingsvaartuigen te huisvesten.

De JAT 2021 was zeker geen normale JAT. Naast de lager dan aangename temperatuur en de afwezigheid van daglicht bleken er meer uitdagingen te zijn. In Noord-Noorwegen, een gebied met vrijwel geen enkele besmetting, zijn ze namelijk aardig voorzichtig met betrekking tot COVID-19. Voor de individuele militair betekende dit bijvoorbeeld dat 'de wal op gaan' uit den boze was, mondkapjes telkens weer op moesten, quarantaineverblijven ingericht werden en er veel getest werd. Gelukkig wist iedereen er het beste van te maken. Zo werd een sportschool ingericht, was er mogelijkheid tot hardlopen in de grot, schoten pingpongwedstrijdjes als paddenstoelen uit de grond en was ons verblijf ook een aantrekkelijke plek voor een drankje.

Ook op operationeel gebied had COVID-19 een dikke vinger in de pap. Al snel werd duidelijk dat *Joint Viking*, de grote internationale oefening, niet doorging. Dit betekende ook dat Nederlandse schepen niet meer onze richting op zouden komen. Daarnaast werd, in het kader van eigen kleinere oefeningen, maar moeizaam toestemming gegeven om gebruik te mogen maken van gebieden buiten de kazerne.

Was de JAT qua oefenwaarde dan alleen kommer en kwel? Zeker niet! Ondanks de moeizame COVID-19 situatie waarin we ons bevonden is het toch gelukt om het maximale uit de oefening te halen. Zo ging de koudweertraining voor de mariniers gewoon door, werden cursussen als de *Artic Introduction Course* (kennismaken met de *artic* voor vlootpersoneel) en de *Artic Drivers Course* gegeven en konden de eenheden afzonderlijk kleinere oefeningen houden. Uiteindelijk kon ook gerealiseerd worden dat 1MCG en SATG samen een aantal trainingsdagen kregen. Tijdens deze training werden personeel en voertuigen van 1MCG door SATG verplaatst met landingsvaartuigen.

De laatste drie weken hadden eigenlijk in het teken moeten staan van *Joint Viking*. Wie bij de SATG van internationale samenwerking hield kon zijn hart wel ophalen met een kort bezoek van een eenheid van het *United States Marine Corps*. Eind februari trainde deze eenheid een dag met ons en verbleef kort op de basis.

Al met al was de JAT 21 een vreemde periode met veel restricties. Na 9 weken in Noorwegen blijft mij vooral bij dat ik op stap ben geweest met een leuke groep mensen die zich, met meestal een lach, telkens weer aanpasten om de oefening tot een succes te maken. Af en toe was het even vervelend, maar op het moment dat collega's er samen voor gingen, viel er toch best veel te realiseren. De sfeer binnen de eenheid was in ieder geval erg prettig en dat maakte de oefening voor mij geslaagd.

17 juni 2021 - online

Algemene Vergadering KVMO

In verband met de aanhoudende coronamaatregelen heeft het hoofdbestuur van de KVMO besloten ook haar 107e Algemene Vergadering digitaal te houden.

Tijdens deze besloten huishoudelijke vergadering komt onder meer de Beschrijvingsbrief 2021 aan de orde. Tijd: 12.00 –17.00 uur.

Zet 17 juni dus alvast in uw agenda! Op de website **www.kvmo.nl** en via de KVMO nieuwsbrieven zal de procedure rond het deelnemen aan deze vergadering bekend worden gemaakt.

Beschrijvingsbrief 2021

Dit jaar verschijnt er geen Beschrijvingsbrief in het Marineblad maar komt deze digitaal beschikbaar op de site. Ook hierover wordt u via nieuwsbrief en site geïnformeerd.

Ontvangt u nog geen nieuwsbrieven van de KVMO en wilt u zich hiervoor aanmelden?
Ga naar www.kvmo.nl/aanmelden-nieuwsbrief-kvmo

Het hoofdbestuur van de KVMO verwelkomt haar nieuwe leden!

KADBZ B.H. Klomp
LTZ2OC L. Lenselink
LTZ2OC (SD) J.P. Margés
SADBTD N.V.H. Schouten
ADB L.X.G. van Weijen
LTZ2OC E. Zandee
KLTZ B. van Zuijlen
KPLADBM J.H. van der Zwet

Vacature Algemeen Lid bestuur Veteranen Platform

Veteranen Platform
Belangenbehartiger van Nederlandse Veteranen

Het Veteranen Platform (VP) is op zoek naar een nieuw algemeen lid voor het bestuur. Als algemeen lid bent u primair verantwoordelijk voor de verbinding met de aangesloten lid-organisaties. Het VP zoekt een veteraan die hier tijd en energie in wil steken en zo het team wil versterken.

Geïnteresseerden kunnen de functieomschrijving opvragen bij het hoofdbureau via
info@veteranenplatform.nl

In Memoriam

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

Mevr. **W.H.M. van den Clooster** († 28 maart 2021)
KTZT b.d. ir. **S.J.J. Hoffmann** († 26 maart 2021),
zie ook pag. 7
LTZSD2OC b.d. **A.J. Mors** († 18 maart 2021)
KTZV b.d. **W.J. Vaal** († 16 maart 2021)
LTZ2OC KMR b.d. **E.J.G. Stoel** († 9 maart 2021)
VADM b.d. **J.W. Kelder** († 7 maart 2021)
LTZT2OC b.d. **G.J. Visser** († 19 januari 2021)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe

Informatie gezocht

LTZE2OC b.d. Henk Woudenberg is in het bezit gekomen van een kistje met een plotkijker van de firma Old Delft. Het heeft nog geen NSN-nummer en zal dus een ouder exemplaar zijn.
Weet u wellicht meer over deze plotkijker? Neemt u dan met hem contact op via **hje.woudenberg@gmail.com**

Activiteiten

In verband met de aanhoudende maatregelen in het kader van de bestrijding van COVID-19 zijn veel afdelingsactiviteiten afgelast of vinden in aangepaste vorm plaats. Vandaar dat ze hier tijdelijk niet worden vermeld. Houdt u voor de meest recente informatie de KVMO-site in de gaten.

Ter overname
Avondbaadje KTZ, compleet met cape en tropen uitvoering, pijjekker KTZ en lange jas LTZ2OC.
Informatie: KTZ b.d. R. Bernhard,
bernvalk@quicknet.nl

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ereleden:
KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppien
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ b.d. ing. M.E.M. de Natris

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
Vice-voorzitter:
KTZ ing. W.P Groeneveld
Secretaris:
LTZ2OC (LD) H.M. Krul
Penningmeester:
KLTZ (LD) H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers
Namens Afdeling Zuid
vacature
Namens Afdeling Caribisch gebied
KLTZ ing. R.A.J. Wesdorp MSc
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. M.A. Eland
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 (LD) KMR M. Venema
Namens Werkgroep Jongeren
vacature
Namens de Werkgroep Genderbeleid
KLTZ b.d. M.A.W. Riemens

Afdelingsbesturen:
Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. P.J. van Maurik
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:
LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijsden

Zuid:
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons
(postactieven)

Caribisch Gebied:
KLTZ ing. R.A.J. Wesdorp MSc

KVMO-leerstoel Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Nuldelijnsondersteuner (NOS) KVMO
KLTZ b.d. Theo Zelisse
nos.kvmo.tz@gmail.com
06-41464319

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : **info@kvmo.nl**
W : **www.kvmo.nl**

Onderlinge Bijstand

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (**www.onderlingebijstand.nl**). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

UITNODIGING

Symposium

WENDBAAR BEROEPSGERICHT HOGER ONDERWIJS

Het Instituut Defensie Leergangen (IDL) nodigt u van harte uit om deel te nemen aan het online symposium Wendbaar Beroepsgericht Hoger Onderwijs. Dit symposium wordt aangeboden via een interactieve livestream vanuit het Kasteel van Breda op maandag 17 mei, 15:00 – 17:30.

Hoe kan het hoger onderwijs zijn studenten voorbereiden op de immer complexere en sneller veranderende toekomst waarin zij komen te werken? Zowel in het civiel als militair hoger onderwijs wordt momenteel de oplossing gezocht in concepten als 'wendbaar' en 'adaptief' onderwijs. Waar komt dit vandaan, spreken wij over hetzelfde en hoe realiseren we dat in de praktijk? Sprekers van Defensie, Randstad Groep, Nyenrode Business Universiteit, HAN University of Applied Sciences en Avans Hogeschool delen hun inzichten in de inrichting van toekomstbestendig onderwijs. Via een interactieve uitzending met spraakmakende gasten vanuit beide werelden kan ook u digitaal deelnemen door vragen te stellen aan tafel.
Aanmelden kan via de volgende link:

https://wendbaarhogeronderwijs.yellenge.nl/registration

Na inschrijving zal u op de hoogte worden gehouden van verder informatie en details over de programmering.

